

L'1 D'OCTUBRE I LA NOVIOLÈNCIA

Reflexions al voltant de les mobilitzacions pel referèndum
i la relació amb les teories noviolentes

Jordi Sans Sugrañes, NIA 164580
Treball de Fi de Grau
Tutor: Jordi Mir Garcia
Facultat d'Humanitats, Universitat Pompeu Fabra
Curs 2017-2018

L'1 d'octubre i la noviolència

Jordi Sans Sograñes

Treball de Fi de Grau

Al Jordi i a molts altres anònims que enriqueixen els marges

1. Introducció	4
1.1 Motivació	4
1.2 Objectius	5
1.3 Metodologia	7
2. Marc teòric	8
2.1 Violència vs Noviolència	10
2.2 Els corrents de la noviolència	12
2.3 La noviolència i la desobediència civil	13
3. Consideracions prèvies sobre l'1 d'octubre	15
3.1 Un moviment divers	16
3.2 Desobeint per garantir drets	20
4. Més que un moviment social	23
4.1 La desobediència com a motor	27
4.2 El llegat: una explicació possible a l'actuació a les escoles	29
4.3 Sobre l'èxit o el fracàs de les mobilitzacions	32
5. La violència absent	34
5.1 Els moviments socials i la violència	34
6. Conclusions	37
7. Bibliografia citada	40
8. Annex	43
8.1 Entrevista a Jordi Armadans, director de FundiPau	43
8.2 Entrevista a Lucía Delgado, portaveu de la PAH Barcelona	47
8.3 Entrevista a Martí Olivella, membre de Novact	50

8.4 Entrevista a M. Gabriela Serra, activista noviolenta	54
8.5 Entrevista a Aitor Terradellas, militant d'Embat	58
8.6 Entrevista a Genís Vives, militant d'Arran i membre de la comissió de relacions polítiques	61

1. Introducció

1.1 Motivació

La meua breu carrera acadèmica s'ha mogut sobretot pel camp teòric del pensament i la filosofia i ha begut també del camp periodístic, d'on provinc. Alhora però he tingut un gran interès pel fet polític als carrers (sobretot) i també a les institucions. Veure els canvis que s'han produït en els últims anys en aquests dos àmbits i les reflexions i els debats que s'han generat al voltant de les dinàmiques és un aspecte que des de fa anys m'interessa i que en la mesura del possible he seguit de prop.

Entre aquest cúmul de situacions i conceptes sobresurt de forma natural tot allò que té a veure amb la noviolència i amb la pau. Per què en tot embat i posada amb dubte del poder establert en unes institucions sovint massa monolítiques es tendeix a optar sense grans debats ni disputes entre els corrents interns dels moviments per una via en la qual hi ha absència de violència? Des de fa uns anys aquesta és una pregunta que molt sovint em plantejo i que per un motiu o altre fins ara només he tingut l'oportunitat de trobar respostes molt parcials.

Més enllà del repte d'endinsar-me en la confecció d'un Treball de Fi de Grau (TFG) i en conseqüència veure de prop l'abisme del que suposa el final de (la primera) etapa universitària, considero que el moment és propici per rescatar aquest tipus de preguntes recurrents i tractar-les amb profunditat i amb la dedicació que es mereixen tenint en compte que precisen d'un procés de maduració lent i constant.

He de confessar que aquest gran interrogant no m'hagués assaltat sense l'adveniment de dos factors. Per una banda el 15M, que, tot i que va tenir lloc en l'avantsala del meu despertar polític, a posteriori moltes de les seves línies d'acció han fet acte de presència en lluites sorgides des de llavors i de rebot els seus efectes m'han tocat. Igualment, el procés d'emancipació republicana que està vivint Catalunya ha estat flagrant per poder arribar a la situació en la que em trobo avui mentre escric aquestes línies. El fet que tant els moviments socials com la classe política que està a les institucions i que ha estat al capdavant del que coneixem com a moviment independentista en tot moment hagin fet crides a seguir una via no-violenta ha estat una marca d'identitat que al mateix temps no s'ha sotmès a un debat públic i que per tant, de forma més o menys natural, s'ha incorporat al corpus ideològic del moviment sense obrir esclotxes en el teixit social que forma el fenomen.

Certament cal tenir en compte que el recorregut històric català s'ha caracteritzat en moltes ocasions per caminar per vies de pau per poder avançar, i l'autodeterminació no n'ha estat ni n'és una excepció tret de iniciatives armades molt concretes durant les dècades dels 80 i els 90 que van néixer a l'ombra de l'activitat armada d'ETA però que no van tenir una trajectòria gens notòria i de seguida es van retraure. El bagatge de les lluites antifranquistes també encara es mostra en alguns aspectes de l'actualitat i és precís considerar-lo així com la mobilització als carrers durant les acampades del 15M. Mostres de resistència en mig de contextos adversos per diversos motius.

Per part meua volia aportar un punt de vista més que ens permetés no oblidar un gran nombre d'històries anònimes que han fet possible totes aquestes manifestacions de sobirania popular. Igualment tampoc volia fer un treball per cloure una etapa que per mi ha sigut decisiva que es quedés en la teoria i no fos capaç de "posar el cos", parafrasejant a la filòsofa Marina Garcés, en un avui que ens interpel·la a tots. D'aquesta manera recullo els meus motius per dedicar a la pau, la no-violència i els moviments socials un treball d'aquestes característiques i em dispenso a treballar i reflexionar entorn als conceptes d'aquesta branca que van impactar de ple en l'adveniment de l'1 d'octubre.

1.2 Objectius

L'objectiu que em marco per dur a terme en el present treball té a veure amb com la societat catalana ha fet ús de les teories relatives a la no-violència i això ha acabat eclosionant en el referèndum de l'1 d'octubre de 2017. El teixit social català, en menor o major mesura, ha notat en els últims segles la influència d'aquest tipus de teories i en comptades ocasions ha acabat escollint algun mecanisme d'activació social, d'activació del carrer, que suposés la utilització de mètodes on la violència fos un actiu central. Així, des de finals dels anys setanta alguns sectors han estat abanderats de la causa no violenta i en el seu moment van plantar una llavor que avui dia encara fa fruit.

No obstant això, en la majoria dels casos que veurem al llarg de les pàgines del treball, tot i que no hi havia parts de la societat que s'oposessin de forma explícita a aquest tipus de mecanismes, els qui de manera oberta n'eren defensors i militants eren unes poques persones i en moltes ocasions petites mostres de violència desfeien tota una estratègia no-violenta elaborada a foc lent. Ara bé, l'arribada del procés d'independència l'any 2011 ha capgirat

aquesta percepció per complet. Des de moments inicials, el fet que es possessin en una posició central del taulell de joc els actors i els organismes internacionals, el que ha acabat derivant amb l'“Europa ens mira”, va posar de manifest una necessitat de fer les coses sense perdre la bona manera fer que no va demanar de cap mena de debat en profunditat entre els diferents corrents que participaven (i participen) del moviment per explorar les difunts possibilitats que oferia l'atzucac. Les iniciatives anteriors al moviment independentista que havien mostrat alguns punts comuns amb els principis de la no-violència -el moviment d'objecció de consciència, l'aterramentisme, les iniciatives contràries a la guerra d'Iraq i el moviment del 15M per posar alguns exemples- també havien adoptat com a característica pròpia els debats horitzontals en les diverses assemblees per tal d'arribar a consolidar consensos de màxims. Al mateix temps, en aquest moviment independentista hi participa i fins i tot podríem considerar que ho impulsa el món institucional expressant-se a través dels diferents governs i òrgans de la Generalitat de Catalunya i organitzacions independentistes com Òmnium Cultural i l'Assemblea Nacional Catalana. El que històricament havia estat del carrer, també l'independentisme, es mou cap als despatxos, justament el moviment contrari del que havia passat uns mesos abans, si entenem que el moviment independentista va iniciar-se a finals de la primavera de 2011 després del fracàs de l'acord amb el govern central del que en aquell moment es va anomenar “Pacte Fiscal”, amb la presa de les places pel moviment dels qui popularment es van batejar com els indignats.

Per tot això, i tenint en compte la complexitat de l'estructura, em plantejo els següents objectius per desenvolupar al llarg d'aquest treball a partir de la següent pregunta: Podem considerar l'episodi de l'1 d'octubre no-violent?

1. Desgranar els diversos factors que conformen la definició de no-violència i veure si s'adapten amb la naturalesa de l'episodi de l'1 d'octubre de 2017
2. Analitzar quins han estat els factors que han portat al moviment generat al voltant de la celebració del referèndum de l'1 d'octubre de 2017 a ser una opció majoritària entre els ciutadans de Catalunya i detectar la presència de teories no-violentes, pacifistes i de desobediència civil en la base teòrica del moviment.
3. Observar i comparar les iniciatives populars de lluita que van ser prèvies al mateix moviment i que van deixar un mar de fons en l'imaginari col·lectiu de diverses generacions. Partint del

Moviment d'Objecció de Consciència (MOC) i resseguint aquest fil amb les iniciatives partidàries de l'aterrament, el refús a la guerra d'Iraq -reivindicació que es va batejar com a 'No a Guerra' - i l'arribada del 15M a les ciutats i als pobles de l'estat espanyol.

4. Crear un nou marc teòric que permeti veure el fenomen agrupat en un focus propi i que no suposi haver de seguir fent recerca en espais diferents a l'hora d'estudiar el referèndum de l'1 d'octubre prenent-lo des d'un camp més vinculat a les idees i al pensar que no pas a la linealitat que suposen molt sovint els projectes historiogràfics.

1.3 Metodologia

Per elaborar el treball m'he servit d'una recerca bibliogràfica que m'ha servit per contribuir a la conformació d'un estat de la qüestió, de recerca als mitjans de comunicació per tal de poder establir una cronologia dels fets esmentats i alhora poder justificar alguns canvis en el relat dels posicionaments tinguts en compte i finalment una sèrie d'entrevistes a persones que he considerat rellevants tant per entendre el marc teòric inicial com per poder confeccionar el nou.

Les dues últimes eines han estat fonamentals, ja que tot i que hi ha teoria sobre l'estudi de la no-violència i fa segles que és una qüestió important alhora d'alimentar un moment canvi social, l'objecte d'estudi era molt concret i precisava trencar la barrera que en algunes ocasions apareix entre la teoria i el cas concret. En el primer apartat exposava la meua necessitat de treballar una qüestió a partir de la qual es pogués vincular la teoria amb la realitat i tant les entrevistes com la recerca en hemeroteques digitals m'han permès construir aquest pont entre ambdós sectors.

2. Marc teòric

Abans d'endinsar-nos en la qüestió del referèndum de l'1 d'octubre com a cas pràctic concret és pertinent definir què és el que entenem per no-violència, ja que també ens serà útil tenir un marc de moviments concret a l'hora de fixar-nos en els casos anteriors a l'1O que van servir per marcar un precedent en la història i al mateix temps deixaven un pòsit que es recuperaria durant els voltants de l'octubre de 2017 a Catalunya. Igualment, prendrem aquests diversos casos com a referent per construir un marc teòric a partir del qual treballarem en la construcció d'un de nou de manera simultània que ens ajudarà a respondre la pregunta que plantejàvem a l'inici, així com a confirmar o desmentir les nostres hipòtesis.

Prenent com a punt de partida el que exposen Pere Ortega i Alejandro Pozo en el seu llibre *Noviolencia y transformación social* (Icaria 2005), abans de res hem d'abordar tot allò que té a veure amb la violència per posteriorment poder obrir el camp de la no-violència com a objecte no contrari a aquesta possibilitat d'actuació sinó alternatiu. En aquest sentit doncs, cal considerar que la violència tant pot ser exercida per les forces de seguretat dels estats com pels propis activistes que utilitzen aquesta eina com a resposta a la repressió dels primers (Ortega i Pozo 2005:7). La noviolència¹ neix en el sí dels moviments socials justament perquè aquests són els qui la utilitzen com a mecanisme per fer possible el canvi social des de cada una de les respectives lluites. Ho fan per donar “sentit global a les lluites emancipatòries i per la transformació social davant la violència estructural, i no com a simple rebuig a la violència” (Ortega i Pozo 2005:9)².

El fet de voler anar més enllà del pronunciament d'un no rotund a la violència que forma part del propi monopoli violent d'un estat, descrit per Sorel a les *Reflexiones sobre la violencia* (Editorial Alianza 2005), i de voler generar el clima necessari per canviar el paradigma social que s'ha mantingut al llarg dels anys és un dels punts que ho separa del moviment pacifista, els quals volen deslegitimar la violència i implantar la cultura de Pau (Ortega i Pozo 2005:21) sense mostrar una oposició de caràcter actiu al sistema o a la manera d'actuar que ha tingut el sistema fins aquell moment. Al mateix temps, mentre els pacifistes accepten les armes en cas

---

¹ Ortega i Pozo són partidaris d'escriure el concepte noviolència de forma compacta, “sense guió i amb una sola paraula”, per tal d’ “unir mitjans i fins en una sola concepció” (Ortega i Pozo 2005:9). Al llarg del treball s'emprarà aquesta terminologia d'acord amb els lligams que pot tenir fer-ho d'aquesta manera amb la pròpia experiència de l'1 d'octubre.

² Totes les cites del present treball estan escrites en català per tal de poder homogeneïtzar el relat del text. Les traduccions dels textos que no són en català són pròpies.

que siguin per fer possible una defensa pròpia i els noviolents se situaran al costat dels oprimits i consideraran que defensar-se és un dret però no acceptaran tenir com eina les armes (Ortega i Pozo 2005:27).

Tot i això, hem de comprendre que en tot conflicte, i d'aquí les diferents òptiques que pot adoptar cada persona o col·lectiu a l'hora de fer-hi front, hi ha una "confrontació d'interessos" (Ortega i Pozo 2005:11) i que d'aquest conflicte se'n derivarà una violència que pot tenir un caràcter personal, és a dir, que vindrà propiciada per part d'una única persona; o bé es trobarà camuflada enmig de l'ordre social donant lloc a conceptes com la injustícia o la desigualtat social estructural. Precisament la noviolència establirà el seu marc principal d'actuació en la necessitat de combatre les situacions injustes que es donen entre el comú, el poble, i el poder.

Cal tenir en compte també, que la noviolència no és la única resposta davant dels casos en els quals el conflicte és el fet central. Dominique Lapierre, teòric noviolent, detalla que davant d'una situació d'aquestes característiques, la persona pot fugir, exercir un paper de simple espectador, o bé comprometre's (Ortega i Pozo 2005:35). En aquest últim cas, el compromís pot arribar en forma de noviolència però també en forma de contra-violència si s'utilitzen els mateixos mètodes que els que posseeixen els cossos policials o les forces repressores per combatre un atac de naturalesa violenta.

Hannah Arendt, una de les pensadores destacades en el camp de la lluita per la transformació social al segle XX, deia que el poder sorgia del tots contra un, mentre que la violència apareixia en el cas contrari, l'un contra tots (Arendt 2006:57). Tot i saber que la seva figura és controvertida en alguns aspectes, lliga de ple amb el que té a veure amb la noviolència, encara que ella no en fos partidària. Arendt, defensora del pacifisme radical, considerava que "del canó broten les ordres més eficaces que determinen la més instantània i perfecta obediència. El que no podrà brotar d'allí és el poder" (Arendt 1973). La filòsofa argumentava que la violència podia ser justificable però no legítima perquè l'acció en sí impossibilita la creació de llibertat democràcia i pau (Ortega i Pozo 2005:41). Els valors de la radicalitat democràtica, per sintetitzar-ho d'alguna manera, són en el fons el que busca la transformació social i allò que es pot desenvolupar gràcies també a pràctiques com la desobediència en abstracte i la noviolència en concret.

De tot plegat doncs, en podem extreure que la noviolència és un mètode d'actuació en els moments en que alguna persona o col·lectiu consideren necessaris fer front a una situació injusta que ve acompanyada de violència exercida per part dels aparells d'un Estat, per tant física, psicològica o cultural³, i que té com a objectiu -primer o últim- transformar el sistema de valors.

En el cas que ens ocupa, el referèndum del dia 1 d'octubre del 2017, es pot considerar que fou únicament una forma de resposta davant la voluntat de voler votar i per tant decidir a les urnes (M. Olivella, comunicació personal 2018). Al mateix temps però, també es pot interpretar com l'escenificació o la mostra visible de la feina i el recorregut de molts col·lectius que han treballat i treballen per el canvi del sistema. Precisament, molts d'ells han estat responsables de crear amb els anys una xarxa implícita de persones vinculades amb la pràctica de la noviolència que ha cristal·litzat en l'1 d'octubre. Dels 2.315 col·legis electorals habilitats (Nació Digital 2017) arreu del territori català, van ser insignificants els espais en els quals hi va haver violència per part dels votants com a forma de confrontació amb la policia. En canvi, el departament de Salut de la Generalitat de Catalunya va xifrar en 1.066 el total de persones ferides a causa de l'actuació de les forces policials (CCMA 2017).

2.1 Violència vs Noviolència

Qüestions com l'equilibri de resultats finals entre les diverses parts implicades en un conflicte fan necessari pensar al voltant dels arguments que vehiculen l'ús de la violència o que opten per mètodes amb principis noviolents. Encara que tots els conflictes porten en la seva naturalesa una polarització i la conseqüent cerca d'un desestabilitzador que permeti imposar-se a una de les dues parts implicades -certament poden ser més, però al cap i a la fi la divisió es pot resumir en dues parts: opressors i oprimits que en la qüestió que estem tractant seria un Estat contra algun col·lectiu minoritari-.

Deia Mahatma Ghandi que “la violència conculca els drets humans i destrueix la vida” (Ortega i Pozo 2005:39). En aquesta línia, tot i que la sensació general porti a pensar que en cas de confrontació s'arriba de manera més ràpida a la solució amb l'ús de la violència, els fets

---

³ La violència es pot abordar tant des del punt de vista personal com no personal. En el primer cas pot tenir efectes morals, psicològics, socials i polítics i en el segon guarda relació amb l'ordre social i la seva estructura (Ortega i Pozo 2005:11)

demostren que la via noviolenta és una via molt més efectiva. Tant és així que des de 1917, any de l'inici de la Revolució Russa, cap dels països o pobles que ha assolit el poder a través de la lluita armada, una mostra més de violència, han donat lloc a societats igualitàries (Ortega i Pozo 2005:42).

Aquesta dada pot impactar en un primer moment però cal relacionar-la amb la violència cultural, un concepte que sovint passa desapercbut⁴. Els valors que porta inserida aquesta societat que té inoculada la violència en la seva quotidianitat de forma indirecta marquen, en major o menor mesura, els seus ciutadans i, tot i que el context del segle XXI doni el rebuig a la participació en conflictes armats i guerres per fet i això porti a pensar que sempre ha estat així, l'assoliment de majories en aquest camp és relativament recent i poc consolidat. Malgrat que l'estat espanyol, i en especial Catalunya, fos, per exemple, el territori de tot el món que va fer sortir més gent al carrer en motiu de les protestes contra la Guerra d'Iraq l'any 2003 i fos també qui més persones aportés a la causa de l'objecció de consciència en el servei militar (Prat 2006), la dissidència mai ha estat ben vista pels governs, els òrgans de representació dels ciutadans a les institucions, i per tant és una dada difícil de calcular tot i les xifres espectaculars que van aconseguir les mobilitzacions: prop d'1,5 milions de persones a Madrid i a Barcelona (Speck 2018).

La participació al carrer va assolir aquell 2003 uns nivells que fins llavors no s'havien vist mai, i menys en lluites relacionades amb la pau i el rebuig als conflictes i les armes, però és necessari anar més enllà i veure a l'interior d'aquest gran teixit quantes persones estaven plenament mobilitzades per la causa, és a dir, si la seva militància anava més enllà de la participació en actes als carrers i a les places, i quantes ho rebutjaven però no eren capaces de sentir-se identificades en els espais noviolents o pacífics. En aquest sentit, Peter Ackerman i Christopher Kruegler (Ackerman, Kruegler 1994) estimen que en prop del 85% dels casos coneguts d'episodis que van donar lloc a accions noviolentes, els qui van liderar el moviment no estaven compromesos amb els principis de la noviolència.

De fet, tot i que no es disposi d'un estudi quantitatiu en aquest sentit i que els lideratges en el cas que ens ocupa siguin del tot difusos, és probable que en el cas del referèndum de l'1

---

⁴ Per *violència cultural* entenem, prenent com a base la definició teòrica de Johan Galtung (Galtung 2003), els aspectes de la cultura i l'àmbit simbòlic de la nostra existència que poden ser utilitzats per justificar o legitimar la violència directa o estructural

d'octubre es donés una situació similar considerant que, per exemple, el que primer foren els Comitès de Defensa pel Referèndum i després van passar a ser els Comitès de Defensa de la República, coneguts per les sigles CDR, en cap moment han pres una decisió col·lectiva de definir-se com a espais noviolents (M.G. Serra, comunicació personal⁵ 2018).

2.2 Els corrents de la noviolència

Per entendre el gran cosmos que conforma el moviment per la pau i que integra en el seu interior diverses posicions, una de les seccions que hem d'entendre és la noviolència en sí. La noviolència advoca per anar més enllà de la renúncia a l'ús de la violència i aposta per un projecte de transformació social radical, anant a les arrels de la qüestió, un procés que no només té a veure amb la persuasió verbal i psicològica sinó que també admet accions com ara el boicot (Ortega i Pozo 2005:44). Ara bé, no és una posició estàtica i hi ha diversos corrents que tot i estar diferenciades no són excloents.

Per una banda trobem la corrent que podem denominar com a noviolència ètica, de la qual n'han sigut defensors noms com Gandhi (Gandhi 1983), Luther King (Fernández Buey, Mir i Prat 2010) o Lanza del Vasto (Prat 2006). Aquesta forma de noviolència considera que cal “apel·lar a la consciència i a la racionalitat de l'adversari per dissuadir-lo” (Ortega i Pozo 2005:47). La posició implica una percepció positiva del contrari i el diàleg serà l'eina fonamental per assolir objectius. Per contra, la no-violència pragmàtica⁶ etiqueta aquest adversari com a “enemic que s'ha de derrotar” i per tant el terreny no serà tan pla i igualat sinó que els embats s'estudiaran des d'un marc de posicions i des d'una diferència més accentuada.

Tot i aquesta distinció, parlar de noviolència, i d'aquí una de les grans tasques que se li reconeixen a Gandhi, no vol dir exercir “simple resistència passiva”. Així doncs, la noviolència és acció política, és lluita i és “força temperada” (Ballesteros Peluffo 2012). Aquestes consideracions poden portar a generar una imatge utòpica dels principis noviolents però, com hem comentat anteriorment, existeixen experiències que confirmen l'eficàcia d'aquests

---

⁵ Totes les comunicacions personals estan recollides a l'annex d'aquest document format en format entrevista. Les converses s'han mantingut entre els mesos de febrer i juny de 2018 per tal d'aconseguir unes reflexions sobre el context que ens ocupa no esbiaixades pel factor temps.

⁶ Els autors de l'estudi consideren que aquest apropament no-violent és molt diferent a la resta i per això decideixen escriure'l amb un guió entre els dos conceptes. Exposen que “seria injust limitar l'amplitud del concepte noviolència a paràmetres estratègics” (Ortega i Pozo 2005:48)

mètodes. Sense anar més lluny, a través de la noviolència i la desobediència civil entre altres aspectes, el Moviment d'Objecció de Consciència (MOC) a l'estat espanyol va ser capaç d'abolir l'obligatorietat del servei militar al país el 31 de desembre de 2001 (González 2001) després de més de tres dècades de lluita.

2.3 La noviolència i la desobediència civil

Arribats a aquest punt és precís també veure quins lligams podem establir entre la pròpia noviolència, un pensament polític, i la *Desobediència Civil*⁷, efectiva en els processos de transformació plantejats pel moviment noviolent. Podem dir que la desobediència civil serà un instrument fonamental per a la noviolència però que per ella mateixa no tindrà massa utilitat tenint en compte que és només, o no només, una acció duta a terme per un ciutadà o un grup de ciutadans per contribuir al canvi social pel que pugna la noviolència. Així, els seus practicants es negaran a complir una llei o una política pública concreta, que és contrària als principis morals dels que són favorables a aquest tipus de violència, per tal de poder fer efectiu el seu canvi a través d'una pressió col·lectiva.

La desobediència civil, doncs, comparteix amb la noviolència elements com ara la consciència o el càlcul moral i, de fet, l'acte de desobediència que recorre a mecanismes violents perquè siguin motor de canvi no podrà ser considerat una demostració de desobediència civil com a tal perquè es desenvoluparà fora del cercle de les accions públiques i polítiques (Ballesteros Peluffo 2012:65). També és important remarcar que la relació entre aquests dos conceptes no és purament instrumental, sinó que el vincle teixeix uns llaços que es basen en el fet de compartir uns principis fonamentals totalment contraris a la violència, no justificada sota cap concepte, i en ser partidaris d'establir un sistema de valors que la justícia i el respecte total i absolut vers les altres persones.

Aterrant aquestes consideracions una altra vegada a allò que té veure amb l'1 d'octubre es fa difícil parlar d'accions de desobediència civil com a tals, ja que tot i que hi ha accions concretes per desafiar la pròpia violència dels cossos de seguretat com ara amagar les urnes dels col·legis en el moment de l'entrada de la policia disposada a requisar-les per poder seguir posteriorment

---

⁷ Concepte exposat per Henry D. Thoreau a *Civil Disobedience* (Thoreau 1866) que proposa els mètodes de desobediència de tipus no violent per fer front a una llei que es considera injusta pel bé comú

amb la votació, es fa difícil parlar d'una acció il·legal duta a terme per modificar una situació injusta

3. Consideracions prèvies sobre l'1 d'octubre

El vespre del dia 1 d'octubre de 2017, després d'una jornada intensa i convulsa, la vicepresidenta del govern espanyol, Soraya Sáenz de Santamaría, afirmava en una compareixença de premsa davant els mitjans de comunicació: “No hi ha hagut referèndum ni aparença de tal” (eldiario.es 2017). Això no obstant, durant la jornada s'havien desplegat milers i milers de ciutadans al voltant i a l'interior dels col·legis electorals per possibilitar una votació que culminava un cicle de mobilitzacions que s'havia engegat setmanes enrere i en un cert sentit 6 anys abans.

Més enllà de la votació però, el que va caracteritzar aquell dia va ser la forma de resistència d'aquests milers de persones quan tenien als cossos de seguretat del govern espanyol -Policia Nacional i Guàrdia Civil- al davant reprimint a la mobilització popular amb violència. El dia acabava amb 991 persones ferides, xifra que es va elevar fins a les 1.066 dies després, segons dades oficials del departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, i amb un total de 700 col·legis tancats i les respectives urnes de votació requisades.

Aquests fets, del tot rellevants, porten a pensar en el fenomen en conjunt i plantejar una qüestió: Podem dir que el moviment de l'1O a Catalunya és un episodi no violent? La definició més estesa del concepte entén que el seguit d'accions que acompanyen al terme es duen a terme per aconseguir una transformació social i per tant en el marc dels moviments socials i de col·lectius minoritaris de naturalesa dissident. Si una característica va tenir l'1 d'octubre català és que va generar una mobilització al carrer massiva. La Generalitat va comptabilitzar un total de 2.262.424 vots emesos i encara cal afegir-hi grups de persones que no van poder votar per diversos motius i fins i tot gent que va venir d'altres punts de l'estat espanyol o inclús de l'àmbit internacional per poder viure el moment en primera persona però sobretot per defensar els punts de votació. Aquests nombres tan elevats de mobilització ciutadana comporten que l'espectre del que tradicionalment s'ha associat amb les concentracions de tipus reivindicatiu s'hagi ampliat de forma considerable i hagi arribat a sectors no mobilitzats que no tenen ni volen tenir res a veure amb les formes de dissidència i amb les actuacions legítimes al marge de la llei per restablir la justícia.

Això no obstant, el canvi de consciència efectivament es va produir i el que havia nascut com a mandat polític provinent de les institucions es va convertir una mobilització popular que sense grans debats generalitzats va fer que sectors socials molt diversos apostessin per resistir

davant de la violència de l'estat sense mostrar violència i sense fugir. En aquest sentit també hi va haver una convivència sincera que va arribar a unir a col·lectius enfrontats entre ells que van ser capaços de trobar lligams per poder assolir l'objectiu comú de votar. El votar el van precedir cops i empentes per part de la policia però en canvi van ser ben pocs els incidents que van venir propiciats per les persones que es trobaven als col·legis.

Un fet que no s'havia debatut de forma generalitzada, un fet que entrava en contradicció amb els idearis d'alguns dels col·lectius que van participar de l'exercici de vot, un fet que va comportar unes actuacions concretes i impecables i una resposta unitària per part de les persones concentrades tot i que no haver fet grans formacions ni de caràcter multitudinari en resistència noviolenta activa.

3.1 Un moviment divers

Entre politòlegs i entesos de l'àmbit de la ciència política hi ha una opinió consensuada que afirma que el procés independentista va iniciar-se l'any 2011 després de la negativa del govern espanyol a la proposta de finançament per part de la Generalitat que es va conèixer amb el nom de Pacte Fiscal. A partir d'aquell moment, la federació de partits Convergència i Unió que des de l'inici del pujolisme havia defensat una tesi que apostava per tenir poder a Madrid per tal de poder beneficiar a base d'influència Catalunya, sobretot des del punt de vista econòmic, va reformular per complet la seva estratègia i va virar el rumb per donar lloc al naixement del Dret a Decidir (Amat 2017). Aquesta maniobra va portar a la dissolució de la federació i al cap dels anys a la desaparició d'Unió com a partit.

Així, podem considerar que aquest capítol va ser el que va donar origen a mobilitzacions multitudinàries durant les diades de l'11 de setembre dels anys següents i que amb accions com aquestes també es va contribuir a engreixar el nombre de partidaris de poder decidir el futur de Catalunya mitjançant una votació. Segons dades de la Guàrdia Urbana (El Món 2017) l'any 2014 van ser 1,4 milions de persones les que van sortir al carrer durant l'11S, el 2015 1,4 milions, el 2016 540.000 persones i el 2017 prop d'un milió. Això no obstant, cal tenir en compte que no hi ha cap estudi quantitatiu exhaustiu sobre les xifres de participació a les mobilitzacions al carrer i per això no es poden incorporar com a un element sòlid per a la investigació. Més enllà de les xifres concretes però, el que està clar és que la població catalana

va sortir de forma massiva al carrer, i ho continua fent, i que al mateix temps cap altre moviment ha estat capaç d'aconseguir aquestes xifres al llarg dels anys.

Un altre capítol previ al referèndum de l'1 d'octubre a considerar és la consulta no vinculant del 9 de novembre de 2014. Tot i tractar-se d'un exercici democràtic que posteriorment no es veuria traduït de cap manera en les decisions polítiques de la institució, ja que no es disposava dels permisos necessaris, bàsicament el consentiment del govern espanyol, no es podia aplicar la decisió sortida de les urnes perquè el procediment no estava contemplat en el marc de la Constitució. Tots aquests fets es van desenvolupar sense violència als carrers per part de cap de les parts implicades però sí que l'últim episodi va comportar el desplaçament de l'escena política cap al circuit judicial i els màxims responsables de l'organització de la jornada, Artur Mas, Joana Ortega i Francesc Homs van ser investigats pel Tribunal de Comptes i Mas va haver d'abonar una fiança de 5,25 milions d'euros (La Vanguardia 2017) per un procediment incoat per Societat Civil Catalana (SCC).

És cert que per fets com aquest últim no podem parlar de violència física com la que va tenir lloc l'1 d'octubre, però sí que podem reflexionar sobre si es tracta de violència cultural considerant que no deixa de ser una resposta d'un estat per frenar una sèrie d'accions que s'escapen del que es considera legal perquè no estan recollides en la Carta Magna. Al mateix temps cal no perdre de vista per futures consideracions que en aquest moment encara no havia entrat dins del cercle de violència la societat. És a dir, fins aquell moment els ciutadans encara no s'havien trobat de cara la maquinària violenta de l'Estat i només havien actuat com a múscul per sustentar la base del moviment. És difícil doncs considerar el moviment independentista d'aquell moment, de 2014, un moviment social com a tal perquè el component dissident es desdibuixa veient que la comunicació era pràcticament unidireccional i liderada per un govern que demanava als ciutadans anar cap una direcció o una altra sense obrir debats horitzontals públics propis dels col·lectius organitzats en assemblees. En quin moment comença doncs la noviolència com a tal en l'etapa que està vivint encara avui el moviment independentista? Sintetitzant, quan comença aquest conglomerat integrat per persones amb sensibilitats molt diverses a ser un subjecte actiu i sobirà que pren les seves pròpies decisions?

És cert que així com el terme moviment social no té un significat tan tancat com el que té moviment obrer, terme del qual prové, segons sembla, aquest primer terme (Verdaguer 1993:67). Malgrat tot considero que considerar el fenomen de l'1 d'octubre com a tal exerceix

massa pressió sobre el capital humà que el forma a nivell de connotacions i per això opto per no encasellar-lo dins d'aquest grup. Parlo, doncs, de moviment i no de moviment social de forma conscient i volguda. En aquest cas ens trobem davant d'un conjunt de persones que vénen en alguns casos d'altres col·lectius organitzats però sobretot de gent que fins al moment no havia estat activa en un teixit d'aquestes característiques més enllà de partidària de la independència de Catalunya en abstracte o participant de les grans mobilitzacions que han tingut lloc durant els últims 11 de setembre a Barcelona o altres punts de la geografia catalana o europea a favor d'aquesta causa.

Si una característica ha tingut el referèndum de l'1 d'octubre és que la fase final i decisiva de l'organització va anar a càrrec de moltes persones anònimes (Vicens i Tedó 2017) que no tenen carnet de cap partit o càrrec institucional. Això ha suposat teixir xarxes i establir una organització més o menys formal que per molts ha vingut de nou i significat l'entrada en un ambient on en canvi alguns altres ja feia anys que hi formàvem part: el terreny de la feina militant organitzada de caràcter polític -entenent polític com un concepte que es pot permetre anar més enllà del que té a veure amb la participació d'un procés electoral i els fets que se'n deriven com ara la conformació d'un parlament i un govern i la seva agenda pròpia que queda reflectida a les seccions de política dels mitjans de comunicació tradicionals, per exemple.

L'10 va plantejar, doncs, nous debats que fins llavors no havien aparegut en els temes propis de l'opinió pública i al mateix temps va suposar la unió de diverses capes socials que històricament una havien estat capaces de trobar punts en comú que les obliguessin a sortir en bloc al carrer. Si observem alguns capítols de la història recent catalana ocorreguts als carrers podem trobar exemples com ara les mobilitzacions del moviment del 15M la primavera del 2011. Malgrat tot, aquest exemple únicament van ser capaç de mobilitzar sectors concrets de la població: aquells qui creien en la necessitat d'un canvi en el sistema de representació política espanyol i en conseqüència en el floriment d'alternatives per fer front a una buidor protagonitzada pel descontentament i la indignació que cuejaven del propi *status quo*. Ara, els partidaris d'aquest sistema no es van veure interpel·lats i per això els actors d'aquell moment van ser components del que podríem entendre com a dissidència clàssica.

Per altra banda i volent-ho comparar amb un marc també no violent, l'oposició a la guerra d'Iraq va despertar un públic molt més ampli, encara que hi ha veus que diuen va quedar només en una mobilització que va exercir com a focus de pressió perquè no va implicar que aquest

macrogrup esdevingués un actor actiu en la mediació entre les parts d'aquest conflicte que també va ser bèl·lic i per tant no es pot qualificar d'èxit. L'escena política internacional s'enfrontava amb la tríada que formaven Estats Units, Gran Bretanya i Espanya representats per George W. Bush, Tony Blair i José María Aznar respectivament però deixaven de banda els col·lectius pacifistes i noviolents que advocaven per la no participació a la guerra i l'aturada de l'escalada armamentista global. Seria injust parlar d'aquest capítol de la història basant-nos només amb la seva capacitat mobilitzadora però el cert és que 800 ciutats de tot el món van aplegar de 6 a 10 milions de persones (Speck 2018), i entre aquest reguitzell de xifres sobresortien Espanya i Catalunya aportant la xifra més elevada de participants de tots els països que van secundar la crida (Prat 2006).

Respecte a aquest últim punt també podem concloure que el fet que la ciutadana o la majoria del teixit social s'impliqui en una lluita pot ser o no sinònim d'èxit en la culminació de la reivindicació. Pensar, però, que la mobilització pot ser i ha de ser l'acaparador de tot el protagonisme en la resolució de conflicte és il·lús alhora que restrictiu, ja fixant-nos només amb el fet d'una manifestació als carrers, per exemple, es perdrien totes aquelles coses que conformen el pluralisme de cada una de les lluites i es deixaria de tenir en compte la resta de factors que influeixen a l'hora d'entomar una negociació. Així, les protestes per la guerra d'Iraq van ser les més gran a nivell internacional fins al moment i tot i que no van aconseguir en el cas espanyol provocar el retorn de les tropes desplaçades a la zona bèl·lica, van intentar desequilibrar la balança a favor de la desescalament de la violència.

D'aquesta qüestió no hem d'oblidar el fil que uneix les diverses lluites noviolentes perquè precisament va ser gràcies a la contundència i l'eficàcia del Moviment d'Objecció de Consciència (MOC) que a Iraq, per posar un exemple, no van haver-se d'incorporar a la llista de desplaçats civils.

Tornant al cas que ens ocupa, tant en l'episodi de l'1 d'octubre el cas del MOC o el que passarà també amb el naixement de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) que tenia com a objectiu la reforma de la llei espanyola d'habitatge, les persones implicades en els moviments socials històrics i en els actuals reclamant el canvi d'una qüestió recollida en el marc legal que les afectava per complet i de forma directa. Els uns volien votar per tal de decidir si se separaven d'Espanya mitjançant el dret a l'autodeterminació dels pobles, els altres volien abolir l'obligatorietat del servei militar a l'estat espanyol. Fins a quin punt i tenint en compte

l'impacte que aquets dos casos han tingut en la societat a través de casos concrets -tothom coneix o bé persones que van objectar i van haver de pagar unes conseqüències de caràcter o bé van ser ferides o van patir violència per part dels cossos policials- es pot determinar que la implicació d'una majoria social és sinònim d'èxit? Així, i reprenent la qüestió sobre la victòria o no del moviment del No a la Guerra, hem de relegar a una segona línia totes les lluites que no treballen per acabar o per transformar un fet que afecta a cada persona en concret sinó al conjunt de la societat? On establim la divisió entre el que és personal i el que és col·lectiu, entre el 'jo' i el nosaltres?

3.2 Desobeint per garantir drets

Durant els mesos posteriors a l'1 d'octubre s'ha parlat molt del referèndum com un acte col·lectiu de desobediència. Ara bé, per confirmar o desmentir aquesta afirmació cal analitzar què és la desobediència civil com a tal, i veure si la podem relacionar de forma directa amb el referèndum i la defensa d'urnes i col·legis durant el dia 1 d'octubre de 2017. Alhora també és precís avaluar quin és l'encaix que té el amb la noviolència. Tal com vèiem en l'apartat anterior⁸, podem considerar la noviolència un posicionament polític i la desobediència civil una *praxis* per poder dur a terme el canvi que proposen aquells qui l'empren.

Francisco Fernández Buey diu sobre la desobediència que l'auge de la utilització del concepte es deu en gran part al declivi de les revolucions d'occident (Fernández Buey 2005). Tot i el gran moment que viu el terme i que aquesta sensació de cicle pletòric per al terme hagi augmentat encara més en el període de temps que va des de la publicació d'aquesta reflexió fins a l'actualitat, hem de delimitar si aquesta desobediència civil tan anomenada és realment el conjunt d'accions que el moviment independentista descriu com a tals o bé si són pràctiques complementàries del propi entorn no violent però no compleixen suficients característiques per atorgar-los-hi aquestes estiquetes. Quan Henry David Thoreau, pare del concepte i defensor del pacifisme deontològic expressat a través d'una "acció basada en principis" (Fernández Buey, Mir i Prat 2010), definia el terme parlava d'ell com "el no acatament d'aquelles lleis considerades contràries a la justícia" (Thoreau 1866). Si ens limitem a observar tan sols el fet de la votació en els col·legis electorals com a tals, podem pensar que la celebració d'un referèndum no està recollida en la Constitució Espanyola, com de fet sí que ho està en altres

---

⁸ Veure apartat 2.3

països del continent europeu. Ara bé, tot i que la Carta Magna no ho inclogui, diversos experts en dret constitucional han coincidit al llarg d'aquests anys en que un referèndum en el marc de la Constitució Espanyola ha de ser possible, basant-se sobretot en el que estipula el redactat del seu article 92, Això no obstant, també constaten que la resolució d'aquest atzucac depèn més de la voluntat política que no pas de les cotilles que pot imposar el document (Colomer 2013). Per tant, s'està cometent una acció il·legal i per això es pot recórrer a la desobediència civil per fer-hi front des de la noviolència? Si ens fixem en els consensos que hi ha en el sistema judicial espanyol podem entendre que efectivament el fet de votar per l'autodeterminació d'un dels pobles d'Espanya no està recollit com a tal en la Carta Magna i que per tant s'està duent a terme un acte il·legal. Ara bé, què implica exactament la desobediència civil en el moment en el qual s'aterra la definició al terreny pràctic més enllà del que va establir Thoreau que era?

Gene Sharp (Sharp 1990), un dels molts autors que ha contribuït a teoritzar sobre la noviolència i al mateix temps ha treballat per fer possible la no dissociació entre teoria i pràctica, estableix fins a 38 punts d'actuació per “fer front a usurpacions de les institucions o cops d'estat i a agressions exteriors o ocupacions territorials”. Documents com aquest poden servir de guia en moments en els que, com en el cas de les actuacions policials davant els col·legis l'1 d'octubre, la violència es mostra de manera clara. Tant és així que posteriorment a la celebració del referèndum català, un organisme supranacional com el Consell d'Europa va enviar una carta al ministre de l'Interior espanyol, José Ignacio Zoido, fent referència a “informes sobre l'ús desproporcionat de la força contra manifestants pacífics” (García 2017). L'ús de la força, sense entrar en el debat que es pugui considerar desproporcionat o no i amb l'objectiu de no perdre el fil respecte al que deia Sharp, és causa o símptoma de violència propiciada per algú i per això és conseqüent que hi hagi una resposta contraviolenta, noviolenta, o s'opti per la fugida⁹. En l'hipotètic cas d'usar com a eina durant l'1O la noviolència, que és al que alguns indicis clars com l'absència de violència pràcticament total per part del votants demostren, queda per veure quines van ser les estratègies que es van seguir durant la jornada i que alhora van aconseguir un consens unànim entre aquells que van acudir a les urnes. És a dir, si va ser una estratègia de manuals com ara el de Sharp, o si el context final va venir propiciat pel mateix context o mètodes d'imitació entre les persones que estaven protegint les escoles i que, per posar un exemple, rebien a través dels seus telèfons mòbils les reaccions a aquesta mateixa violència en d'altres localitzacions. Així, queda per veure si aquest acte suposadament

---

⁹ Veure apartat 2

noviolent va ser premeditat o si va ser el moment i el cúmul de circumstàncies, una altra vegada, els principals responsables del resultat que tenir lloc.

El fet desobedient doncs podem considerar que hi va ser, ja que una multitud de gent va votar o va intentar votar malgrat era un fet que tot i ser legítim era il·legal, però caldrà veure si aquesta resposta va estar basada en els principis de la desobediència civil o de la resistència noviolenta activa i alhora veure si el capítol sencer es pot incloure al seguit d'esdeveniments que han tingut lloc entre el segle XX i el moment actual a Catalunya.

4. Més que un moviment social

En els apartats anteriors un dels fets que hem posat en qüestió és el de poder anomenar o no el moviment generat al voltant de la votació de l'1 d'octubre moviment social com a tal. És cert que hi ha innumerables arguments (Amat 2017) que ens porten a posar sobre la taula el fet que des de l'inici del procés independentista, aquest ha estat, potser tan sols amb l'excepció del propi referèndum, molt guiat des de la mateixa Generalitat de Catalunya i les direccions de les entitats independentistes Assemblea Nacional Catalana (ANC) i Òmnium Cultural. Em sembla pertinent deixar a l'aire aquesta pregunta perquè si ens remetem a la definició de noviolència que veïem a l'inici del treball, s'establí que era una eina que utilitzaven els moviments socials alternatius o els col·lectius minoritaris per tal de poder avançar cap al canvi social. Per vincular aquests dos elements encara no existeixen estudis acadèmics que ho certifiquin o ho desmenteixin però per aproximar-nos a la incògnita podem valorar quina era la demografia que des de l'entorn polític no únicament institucional conformaven les persones que van votar el dia 1 d'octubre.

Mario Diani, citant a Tuner i Killian, parla dels moviments socials com “un tipus peculiar d'acció col·lectiva que contrastava amb el comportament “organitzatiu” i “institucionalitzat” (Diani 2015). En aquest sentit el punt central de l'1 d'octubre i per extensió del moviment independentista serà l'aposta per l'acció col·lectiva per mostrant diferències visibles pel que fa a les qüestions organitzatives institucionals.

Tant és així que certament, entre aquests qui van decidir votar o fer front a la repressió dels cossos policials hi havia militants dels partits independentistes històrics, com ara Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) o la Candidatura d'Unitat Popular (CUP) i les diverses formacions que configuren l'Esquerra Independentista (EI). També d'altres de més nous com el Partit Demòcrata (PDeCat) -l'antiga Convergència Democràtica de Catalunya (CDC)- o els escindits de partits com Unió Democràtica (UDC), el Partit Socialista de Catalunya (PSC) o Iniciativa per Catalunya Verds (ICV) entre molts d'altres. No obstant això, per aconseguir un resultat més o menys acurat hem d'ampliar el focus i considerar més del que té a veure amb la política institucionals de partits. Tant és així que els moviments socials de base en la seva majoria van fer una crida a la participació i a la defensa de les escoles o que moviments llibertaris o autònoms també es comptaven entre els qui van sortir al carrer en la defensa del dret a decidir dels pobles. Igualment, s'ha d'incorporar en aquesta mostra ficcionada el gran

gruix de la població que no està organitzada políticament i que fins i tot no és activa en aquest terreny.

El fet de que en un moment donat confluïssin tantes persones als carrers és una gran manifestació de pluralitat però al mateix temps pot generar incomoditat entre els propis integrants d'aquest tot si tenim en compte que alguns d'aquests col·lectius han estat històricament enfrontats. Malgrat tot, no hi va haver mostres de desavinences clares durant la jornada i aquesta no-organització o improvisació d'una estratègia de resistència activa fins a un cert punt va ser la que va portar el moviment a superar totes les expectatives plantejades i a desbordar un poder institucional que aquell dia va quedar al marge des del moment en què les directrius d'actuació no eren les que havien planificat el Govern i a més eren anunciades des de cada un dels col·legis gràcies a la preparació prèvia de col·lectius com ara els Comitès per la Defensa del Referèndum (CDR), que posteriorment han passat a ser Comitès de Defensa de la República. La intel·ligència col·lectiva i la voluntat de defensar un dret fonamental com és el de poder escollir, el de poder votar, va fer la resta.

Per tot plegat i recollint tant la definició de noviolència com la de moviment social considero que denominar el moviment de l'1O moviment social no és acurat perquè el concepte, en aquest cas, vessa per les dues bandes. Per una part s'ha de tenir en compte que no hi ha una única estratègia d'aproximació a l'hora d'anar a votar -hi ha els qui hi volen ser perquè aquest votar obri les portes a canviar-ho tot, uns altres per separar-se d'Espanya i fer cadascú el seu camí preservant la manera de fer i el sistema-. A més, també han d'incloure-s'hi aquelles persones qui no se sentien interpel·lades per la votació per diversos motius però que tot i això finalment van votar o van protegir les escoles per fer visible la seva oposició a una repressió que aquells dies el govern espanyol ja estava aplicant tot i que no fos amb violència física. Finalment, la confluència entre allò que sí que podem anomenar moviment social i altres iniciatives va ser molt majoritària però incapaç de poder compartir les qüestions centrals que exposa la definició de Diani, de manera que reduir tot aquest gran ens que va ser capaç de beure d'infinitat de fonts a un 'moviment social' en singular, també seria insuficient.

Si aquesta consideració s'introdueix en un material com aquest no és per dividir i generar encara més trinxeres entre el teixit social divers que va participar de la data, sinó que té la intenció de poder buscar a partir d'aquesta aproximació en les profunditats del concepte noviolència. El mot fa una defensa activa de la transformació social, sigui aquesta

transformació defensada des d'un moviment social estricte o des d'un col·lectiu híbrid, com podria ser el cas que ens ocupa. El que cal veure és si aquesta votació va ser noviolenta o no no només estudiant el fet de l'absència de violència per part dels votants -que de fet no s'adapta precisament a la definició del terme perquè aquest intenta anar més enllà d'això (López Martínez 2004:3) - sinó determinant el fenomen la voluntat transformadora. És a dir, preguntar-nos quina funció tenia l'1 d'octubre anant més lluny de possibilitar l'acció d'introduir una papereta en una urna. La defensa i la celebració del referèndum podem ubicar-la dins del sector més definit per una motivació "tàctica", que contrasta amb els episodis defensats per una qüestió de "principis" (M. Olivella, comunicació personal 2018). Així s'entén que les aproximacions al fenomen puguin ser diverses i al mateix temps que el referèndum com a tal fos capaç d'atraure en tant que esdeveniment a molta gent que podia fins i tot situar-se a l'extrem ideològic oposat i que tot i això era a les escoles i en alguns casos va arribar a votar (J. Armadans, comunicació personal 2018)

Contrasta amb capítols noviolents recents clàssics com el MOC o el 15M tenien com a objectiu derogar o transformar una llei per contribuir al benestar general de la societat tot i tenir altres objectius paral·lels molt més profunds com la desaparició de les armes, les guerres i la violència cultural en el primer cas (Prat 2006) i l'aparició d'un mercat de l'habitatge i un sistema de valors més ètic que miri per la comoditat de les persones en general i no pas per l'enriquiment d'uns inversors i d'un sistema (L. Delgado, comunicació personal 2018).

El cas del referèndum respon també a aquesta dinàmica. Es pot concloure que el que busca al final de tot d'aquest camí el moviment sobiranista és la independència o l'emancipació de la resta del territori espanyol. Ara bé, a mig termini la votació també era un capítol clau que tot i no ser el definitiu suposava un pas endavant en aquest camí. No obstant això, de la mateixa manera que quan va ocórrer l'episodi de protestes en contra de la guerra d'Iraq que van ser massives però que no van ser capaces d'aturar el conflicte armat, la votació es va produir però no va tenir unes conseqüències clares malgrat els resultats finals per qüestions de repressió per part de l'Estat i falta d'estratègia i coordinació política a l'hora de buscar una sortida per a una situació que al juny del 2018 sembla estancada. El govern català ha vist com havia de renunciar a un dels seus horitzons, el de restituir els consellers destituïts per l'aplicació de l'article 155 i que ara es troben empresonats en els seus antics càrrecs. Un procediment que no ha estat possible a causa del pols amb l'estat espanyol (March i Tugas 2018). Tot i que mesos després de l'1 d'octubre pugui semblar que l'esperit que aquell dia va desbordar-ho tot queda lluny, hi

ha indicis que ens demostren que la llavor que llavors es va plantar ha servir per mantenir actius alguns dels principis de la mobilització a través, per exemple, de l'activitat de col·lectius com els CDRs.

La tasca d'aquests col·lectius també posa de manifest un altre aspecte: l'absència de lideratge en el moviment. Així com des de l'inici del procés independentista es parlava d'un relat pacificador i fins a cert punt no violent -sense entrar en la definició del concepte- perquè segons la versió del Govern Europa estava observant de manera amatent l'evolució dels esdeveniments a Catalunya, d'aquí l'eslògan 'Europa ens mira' (Coll 2015), l'escenari del mes d'octubre va deixar a les institucions sense capacitat per maniobrar davant el moment decisiu, en quant a l'elecció d'una estratègia que fins llavors no s'havia definit, que hauria d'operar en un terreny fora del marc legal i per tant suposava desobeir una llei. És cert que els dies 5 i 6 de setembre del 2017 el Parlament va aprovar la llei de transitorietat jurídica i fundacional de la república (Puig i Sedano 2017) però el votar suposava el pas previ i s'ubicava fora de legalitat establerta que el Govern no va acabar de trobar les eines necessàries per poder gestionar. En aquest moment van prendre importància la gent anònima del carrer i es va produir el viratge de lideratges. Malgrat tot, el nou actor col·lectiu no va escollir uns representants clars sinó que va decidir que el seu fet genuí seria precisament la col·lectivitat sense cares visibles, també en gran part per evitar la repressió que pogués venir per part de l'Estat. Així, de la mateixa manera que succeïa en el 15M (Mir Garcia 2016), el moviment va acaparar tot el protagonisme i l'objectiu o la meta va situar-se en tot moment en primer pla. Tot i això i intentant seguir la mateixa línia el *modus operandi* d'aquest cos híbrid era ben diferenciat del seu antecessor perquè tot i l'esperit col·lectiu, la votació en sí no deixava de ser una reafirmació del model institucional encara que es volgués canviar. Per contra, el 15M demanava un canvi radical i posava sobre la taula la necessitat d'un sistema de representativitat nou deixés enrere la política de blocs.

La reflexió constata doncs, que tot i no poder etiquetar el fenomen de l'1 d'octubre com a moviment social pel seu component híbrid que va més enllà dels carrers, les places i els col·lectius de base i és capaç de introduir-se en sectors històricament no polititzats i en d'altres que defensen plenament el sistema de valors tradicional, el qual els moviments socials sempre han volgut fer variar en major o menor mesura, i la seva voluntat d'autodeterminació no guarda relació amb construir de nou sinó amb gestionar els béns catalans de forma autònoma. Tot i que aquesta majoria tan diversa té metes diferents, han trobat un camí unitari i per aquest fet,

simple o no tan simple perquè el camí no ha estat pla, sí que podem anomenar 'moviment' al conglomerat i deixarem lliure la segona part del concepte per risc d'estancar en excés el marc mental i conceptual d'allò que va succeir l'1O.

4.1 La desobediència com a motor

Pocs dies abans del referèndum es feia pública a través de la premsa un document intern de l'ANC que establia les bases per actuar l'1 d'octubre en cas de que la votació no es pogués dur a terme. L'organització instava a manifestar-se a través de la "resistència pacífica" i insistia en que calia fer-ho de forma ordenada. Així ho explicava el *Diari Ara*:

"Convoquen els voluntaris a les set del matí per començar a repartir les paperetes del referèndum a la ciutadania que acudeixi a votar. Les entitats pretenen que abundin les paperetes davant dels col·legis però afirmen, en el document, que les "paperetes oficials" també arribaran. A partir de quarts de vuit del matí, preveuen tenir feta la cua davant al col·legi electoral per començar a votar. [...] Segons l'horari de votació fixat pel Govern, a partir de les 9 del matí hauria de començar la votació. En cas de no haver pogut entrar -diu el document- "ens quedarem a la porta i mantindrem les cues com a forma de protesta". Descarten organitzar una votació alternativa al carrer amb les urnes: "en cap cas està autoritzat de fer servir les urnes i el material electoral fora del recinte oficial"" (Orriols 2017).

Tot i aquestes instruccions concises redactades per part d'una de les organitzacions que fins aquell moment havia estat un dels principals actius de mobilització de la societat catalana al carrer i convocant tota mena d'actes i *performances*, l'Assemblea Nacional Catalana, es va entrar a la gran majoria de punts votació establerts i hi va haver votació i no només cues a les portes dels col·legis. De forma més o menys espontània un seguit de persones es van organitzar de manera autònoma per tal de poder garantir que els col·legis estarien oberts el dia en qüestió i arreu del principat, a cada localització on havia de tenir lloc la votació, un grup de persones van idear una estratègia per obrir l'escola i per generar una defensa o una actuació en cas que els cossos policials -Policia Nacional, Guàrdia Civil o Mossos d'Esquadra- els anessin a desallotjar o procedissin a requisar les urnes.

El que va ser l'inici del desbordament de les institucions i les organitzacions independentistes tradicionals en aquell període en concret, va tenir lloc a una velocitat vertiginosa. El document que va ser el desllorador de l'actuació desobedient que va iniciar el cicle que coronava un camí de 6 anys amb alts i baixos es feia públic tan sols quatre dies abans de la votació. Tot i

que els CDR ja tenien activitat i estaven ideant estratègies i alternatives per actuar davant d'escenaris molt diversos, encara no estaven consolidats com un actor central i de fet qui va liderar l'operació d'obertura de les escoles no van ser ells tot i que sí que van ser-ne còmplices i col·laboradors des del primer moment. Escoles Obertes¹⁰ va ser l'expressió en la qual van convergir el sector educatiu, les AMPES i aquelles persones que tenien la voluntat que es pogués celebrar el referèndum. Ara bé, aquesta acció comportava ocupar les escoles -una acció il·legal- i teixir complicitats amb els col·lectius de cada un dels barris de les ciutats i pobles perquè fos una acció potent i no aïllada.

Per entendre la conjunció d'aquests sectors tan diferents és pertinent veure si totes aquelles persones que van ser als col·legis els dies previs a la votació tenien en ment, tot i poder-se considerar plenament legítim per la seva traducció en mobilitzacions massives en moments anteriors com les manifestacions dels 11 de setembre des de l'inici del procés independentista, que estaven comenten actes no reconeguts per la llei i si al mateix temps aquesta qüestió en cas d'haver estat percebuda d'una manera diferent hauria pogut fins i tot frenar la consecució de la votació. Els 11 de setembre donaven una dimensió que establia una seria d'aspectes i consideracions però aquest gest concret, el de les ocupacions, anava molt més enllà. De fet, accions com aquesta denoten un canvi general en la manera de concebre les mobilitzacions i les protestes (della Porta i Diani 2011:23).

Tant és així que persones que van participar de les manifestacions del 15M comenten que en aquell moment moltes persones no aprovaven que el moviment col·loqués adhesius als vidres de les entitats bancàries. Alguns dels quals formen ara part del gruix del moviment independentista i reconeixen haver posat llaços grocs, acció popularitzada per demanar l'alliberament dels polítics i líders independentistes presos, en edificis o estructures (L. Delgado, comunicació personal 2018).

En aquest sentit i després de valorar la consistència d'aquests petits gestos, cal reiterar que la noviolència busca vies per transformar el sistema i fer d'aquelles coses injustes qüestions justes que no discriminin a ningú ni a cap col·lectiu minoritari. Per això, hem de partir de la base que

---

¹⁰ A la pàgina web [escolesobertes.eu](http://www.escolesobertes.eu) es podien llegir els objectius i les motivacions de la plataforma que va iniciar aquest mecanisme d'obertura dels centres de votació i localitzar els punts de votació però va ser clausurada uns dies després de l'1 d'octubre. Podeu llegir la cobertura que va fer TV3 de la seva presentació a <http://www.ccma.cat/324/el-web-escoles-obertes-ja-te-40-000-voluntaris-per-que-no-tanquin-els-collegis-11-o/noticia/2811452/>

l'objectiu final, la independència, malgrat no tenir per tots els votants del referèndum la mateixa concreció, se servia del referèndum com a l'artefacte ideat per canviar el que fins aquell moment s'havia viscut encara que no suposés l'enderrocament de l'*status quo*.

4.2 El llegat històric: una explicació possible de l'actuació a les escoles

Encara que es pugui parlar de la noviolència com una acció “no necessàriament motivada des d'un punt de vista ideològic, filosòfic o èticopolític [i concloure que] ha estat un comportament molt present en tota la història de la humanitat” (López Martínez 2004 citant a Muñoz i López Martínez 2000), s'ha de considerar que la noviolència que va tenir lloc el dia 1 d'octubre sí que era de naturalesa política, ja que precisament el que estava reivindicant era un dret que la classe política considerava extern terreny comú de decisions, el de poder votar en referèndum per poder decidir un futur compartit. Mario López Martínez fa un recorregut a través de les diferents casuístiques sobre les quals es poden aplicar mètodes no violents per fer-hi front i constata que n'hi ha tres: les que tenen a veure amb una lluita contra la dominació colonial, amb una lluita contra els règims autoritaris, dictatorials i totalitaris i la reivindicació de drets i llibertats democràtiques i ciutadanes (López Martínez 2016). Si ubiquem l'episodi de l'1 d'octubre en aquest últim tipus també ens quedarà per veure perquè es va arribar a actuar com es va fer i per fer-ho ens cal remuntar-nos dècades enrere i veure com les mobilitzacions no violentes anteriors han anat deixant al seu pas un pòsit d'experiències compartides (M. Olivella, comunicació personal 2018).

Més enllà dels actes de creativitat que es van donar durant els dies previs i el propi 1 d'octubre per aconseguir obrir escletxes en la consecució de l'objectiu comú (J. Armadans, comunicació personal 2018) és interessant veure els escenaris no violents previs que han tingut lloc a Catalunya durant les últimes dècades per també intentar trobar respostes a com es va poder organitzar una estructura de resposta amb tant poc temps i va poder resultar ser tan genuïna. Si per una cosa es recorda i es recordarà l'1 d'octubre és per l'actuació de la gent davant l'actuació de la policia en els col·legis electorals que va descol·locar tant al govern espanyol com als propis cossos de seguretat (M. Olivella 2018, comunicació personal): els policies veien com en comptes d'avançar gràcies als cops que anaven propinant a la gent havien de retrocedir i el govern espanyol xocava constantment amb l'afirmació que ells mateixos van fer pública en la que es deia que no hi hauria referèndum (Cadena SER 2017). Malgrat tot, aquesta estratègia

no va ser consensuada en cada espai sinó que cada col·legi va organitzar la seva estratègia pròpia que tot i ser totalment autònoma va acabar sent similar a tots els espais:

“Podem dir que les primeres imatges que circulen donen un model. S’hauria de veure com es distribueixen les imatges que surten dels primers col·legis on hi ha càrregues i fins a quin punt això va arribar en els altres llocs on la gent a partir de les 9 hores, de les 10 o de les 11 fins a les 13 hores va mantenir una actitud similar a gairebé tot arreu”. (M. Olivella, comunicació personal 2018)

Si per una cosa es va caracteritzar aquella jornada de votació i de mobilització als carrers va ser per la comunicació constant entre la gent a través de les aplicacions de missatgeria instantània. Per qüestions d’extensió del present treball no es podrà abordar aquí en profunditat però podria ser un objecte d’estudi sòlid de cara a futures investigacions. Les primeres càrregues per part dels cossos policials van tenir lloc als punts electorals on la primera línia política havia d’emetre el seu vot: el pavelló de Sant Julià de Ramis, on havia de votar Carles Puigdemont n’és un exemple però també va passar amb al Montsià a Sant Carles de la Ràpita o a escoles centrals de Barcelona. Tot i que això passés i servís a la tàctica no violenta per poc a poc anar creant precedents i anar impregnant les consciències dels votants de com actuar davant d’un enfrontament de naturalesa violenta amb la policia, la posada en marxa del cens universal a primera hora del matí d’aquell dia 1 va permetre a tothom votar on més li convingués i per tant l’estratègia de la Guàrdia Civil, en alguns casos els Mossos d’Esquadra i la Policia Nacional va perdre molta força.

Ara bé, hem de considerar que aquesta consciència no violenta va aparèixer de forma espontània a les ments de tota la gent que volia votar i que es va quedar posteriorment a defensar els col·legis? Un element que ens pot ajudar a tractar aquesta qüestió és posar xifres concretes de persones vinculades a aquesta lluita i a partir d’aquí fer càlculs sobre la possible repartició d’aquesta mostra en la geografia catalana. Explicava Martí Olivella (M. Olivella, comunicació personal 2018) que la petja de la no violència s’explica pel sumatori d’entorns de les persones que van fer objecció de consciència i insubmissió a partir de 1975 però també cal afegir-hi la lluita dels moviments socials alternatius que en molts casos han utilitzat eines no violentes per fer front a embats concrets que els ha presentat la quotidianitat del moviment mateix i episodis com la protesta en contra de la guerra d’Iraq, el moviment altermundista, el 15M o la PAH. Al mateix temps cal considerar que aquests moviments socials estan repartits per tota la geografia, des de l’Alt Empordà fins al Delta de l’Ebre passant les terres de Ponent i la Catalunya Central.

És cert que es van fer alguns tallers de resistència noviolenta però van ser molt pocs i van quedar centralitzats, tret d'alguna excepció, a l'entorn de Barcelona. També cal esmentar iniciatives com la que van fer conjuntament el Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, Novact i Irídia¹¹ que donava consells sobre com actuar i cuidar l'entorn humà en cas de trobar-se enmig d'un episodi de violència. Tot i que el document es va distribuir a través de les xarxes socials i per tant va poder arribar a qualsevol lloc perquè era una informació de domini públic no es va fer cap crida generalitzada a tenir-lo en compte, de manera que tampoc el podem considerar el principi de tota aquesta actuació.

“Hem de considerar que en cada col·legi electoral hi havia algú que havia abeurat de l'acció noviolenta que és diferent d'una manifestació pacífica. Si considerem que a partir del 1975 fins al 1998 hi van haver 1.000.000 d'objectors de consciència a tot l'Estat i 50.000 insubmisos i destriem els que eren de Catalunya: possiblement 300.000 objectors i 15.000 insubmisos que en aquell moment tenien 20 anys ara en tenen més de 60 i fins a 40. En aquesta franja hi ha tot un seguit de gent més les seves famílies i entorns formen un gruix important de gent que almenys entén que és la noviolència i que en aquell moment podia donar alguna pista, alguna directiva o alguna actitud. A això caldria afegir-hi els moviments socials que durant aquests anys també han utilitzat l'acció noviolenta”. (M. Olivella, comunicació personal 2018)

D'altres també remarquen la tasca de l'educació reglada i no reglada en qüestions com l'educació per la pau ja sigui en el lleure o en altres entorns (J. Armadans, comunicació personal 2018). Els aspectes que van portar a l'1O a ser un èxit com a mobilització malgrat que posteriorment la votació no tingués efectes clars sobre cap decisió política si entenem que la lectura de la declaració d'independència al Parlament per part del president Carles Puigdemont, suspesa i aixecada per la mateixa cambra, no va tenir conseqüències politicoinstitucionals clares -sí que en va tenir de judicials- en tant que el nou estat en forma de república mai es va arribar a implantar, va ser el fet de ser capaç de fer coincidir a molta gent d'ideologies i pensaments diversos en un objectiu comú previ a aquesta eventual independència: el fet de poder decidir. Els uns van acudir als col·legis per votar independència, altres per poder començar a aplanar un camí que els permetés canviar-ho tot, d'altres per distanciar-se de les polítiques del Partit Popular, d'altres per reafirmar una mostra de sobirania popular clara i un llarg etcètera. Els camins van ser molt diversos però tot i així, aquell dia les sigles de partits i fins i tot les banderes van quedar al marge (J. Armadans, comunicació personal 2018).

---

¹¹ Podeu consultar la *Guia d'acció noviolenta* a <http://femnoviolencia.cat/wp-content/uploads/2017/10/Guia-accio-noviolenta-NOVACT-CNJC-IRIDIA-2017.pdf>

La resta d'experiències esmentades com a referents durant el treball tenen una naturalesa que no s'entén en el marc de la lògica institucional i de partits (L. Delgado, comunicació personal 2018). Precisament, i encara que des d'un inici el procés independentista estigués molt guiat per les institucions i les associacions independentistes -ANC i Òmnium Cultural- aquell dia totes aquestes estructures van quedar al marge, per una manca de recursos logístics i organitzatius però també per raons pràctiques al no voler-se fer responsables en cas que hi haguessin ferits en l'enfrontament amb les forces de seguretat (M. Olivella, comunicació personal 2018). En tot cas, tampoc és necessari obviar que l'equilibri entre les dues parts pot ser el que hagi donat tanta potència al moviment.

“Una part de la potència d'aquest moviment és gràcies a la força institucional: si els partits, la Generalitat i els mitjans públics no s'hi haguessin implicat estaríem parlant d'una dimensió menor. Però és molt difícil veure que va ser primer. [...] En el temps de les mobilitzacions contra la guerra d'Iraq tot va sortir d'una mobilització estrictament popular dels moviments socials alternatius i això va anar creient i al final es va convertir en un element pel que pràcticament tothom estava a favor. D'alguna manera la institucionalitat es va apuntar a això”. (J. Armadans, comunicació personal 2018)

4.3 Sobre l'èxit o el fracàs de les mobilitzacions

Sovint una convocatòria de mobilització, una concentració o altres accions són sotmeses a debat públic una vegada es poden comptabilitzar les xifres d'assistència i veure si el fet en sí ha contribuït a apropar-se a l'objectiu perseguit pel col·lectiu organitzador. En el cas de l'1 d'octubre sembla conseqüent afirmar que com a mobilització va ser un èxit, però al mateix temps cal tenir en compte que els resultats de les urnes tot i que se superessin totes les expectatives de participació tenint en compte l'estat de les relacions amb el govern espanyol i repressió policial que se'n va derivar i també que l'opció de votar no no va poder comptar amb una campanya per defensar aquella opció com a tal, no van poder tenir aplicacions pràctiques. Prenent com a exemple aquest cas podem pensar que tots els episodis esmentats durant el treball presenten unes característiques similars en tant que cap d'ells ha arribat al seu objectiu últim.

Tornant a agafar el fil del que s'introduïa en l'apartat 2.1 del treball, el MOC té com a meta acabar amb la cultura de la violència i les armes. Igualment l'altermundisme buscava poder-ho canviar tot i el principi utòpic no es va arribar a materialitzar, de la mateixa manera que les

mobilitzacions contra la guerra d'Iraq buscaven retirar les tropes i donar per acabat el conflicte bèl·lic obert i no va ser així. Malgrat tot, aquests focus de pressió han servit per fer canviar altres estratègies dels govern implicats que *a priori* semblaven no tenir relació amb la protesta que es materialitzava als carrers en cada cas. Els sectors *neocón* estatunidencs és probable que tinguessin en ment altres capítols de guerra que no es van arribar a produir perquè tots els focus s'havien posat a sobre seu i a partir de llavors la ciutadania tenia més consciència sobre la cultura de pau i el poder de la indústria armamentista a escala global (J. Armadans, comunicació personal 2018). No obstant això, el fet de no tenir indicadors quantitativs o qualitativs clars sobre el fet fa complicat poder-lo considerar a l'hora d'extreure'n unes conclusions.

Si ens apropem més a l'actualitat i seguint aquest mateix recorregut, el 15M volia canviar el sistema de representativitat a les institucions polítiques i la PAH buscava, o busca, derogar llei d'habitatge per fer-ne una de més adequada per la gent. Cap d'aquestes metes s'aconsegueix de manera plena però aquest fet no pot revertir en considerar que les mobilitzacions no han sigut efectives.

“Ningú ha dit mai que el que tu persegueixes és el que aconseguixes, però que aconseguixes coses és evident. Per començar, que el teu tema el situis com a tema de discussió política és molt difícil i quan això passa és un èxit enorme. Que et facis cas quan hi ha el debat és molt ambiciós, però aconseguir que el tema sigui de discussió pública passa molt poques vegades”. (J. Armadans, comunicació personal 2018)

Els processos noviolents impliquen sempre uns períodes de temps llargs i diverses fases de mobilització en els quals la societat estarà més o menys bolcada al carrer i això es traduirà en més o menys múscul social a les convocatòries de tota mena. Si seguim el que apunten molts indicis i considerem totes les accions que van tenir lloc al voltant de l'1 d'octubre van conformar un escenari noviolent, el factor temps també és un aspecte a tenir en compte i en aquest cas la qüestió contribueix a alimentar de forma positiva la hipòtesi plantejada a l'inici del treball.

5. La violència absent

Si una cosa no va tenir l'1 d'octubre van ser accions violentes per part de la gent que estava defensant les escoles o votant. De fet, contrasta que mentre que els votants ferits van ser 1.066 (CCMA 2017), d'agents ferits van ser-ne finalment 111¹², dels quals només 11 van ser atesos pel el Servei Català de la Salut de la Generalitat el mateix 1 d'octubre (O. Serra 2018).

Encara que la noviolència impliqui molt més que l'absència de violència, ja que considera que les persones que la practiquen han de ser actives davant del conflicte, el cert és que en cap moment es va veure una acció violenta per part dels votants més enllà d'accions molt concretes com per exemple algun llançament de cadira. Qüestions com aquesta són un *rara avis* tenint en compte que el teixit social que formaven les persones que van acudir als col·legis electorals i als punts de votació era molt plural i que per tant al seu interior hi podia haver consideracions de tot tipus respecte a la concepció de l'ús de la violència com a mitjà per assolir objectius.

5.1 Els moviments socials i la violència

D'entre els votants de l'1 d'octubre hi havia sectors que provenien dels moviments socials alternatius i d'organitzacions polítiques definides com a revolucionaries. En aquest sentit, tot i que no tenim resultats ni qualitius ni quantitius sobre la qüestió, històricament alguns d'aquests col·lectius s'han caracteritzat per fer ús de la violència o de l'acció directa en escenaris de conflicte. Donatella della Porta i Mario Diani (della Porta i Diani 2011:225) comenten que sovint la violència en aquest ambient es justifica apel·lant “el rebuig simbòlic d'un sistema opressiu, però s'utilitza també [...] per guanyar batalles específiques o obtenir la atenció mediàtica”. Aquesta casuística per, no va donar-se l'1 d'octubre tot i comptar amb alguns d'aquests grups conformant el tot dels votants.

No hi ha una resposta única per contestar aquesta pregunta però sembla clar que el context polític del moment i el camí que s'havia anat traçant durant els set anys de recorregut del procés van donar les condicions necessàries perquè s'arribés a una metodologia pràctica comuna que apostés per la noviolència. És dir, per prendre part del conflicte com a subjectes actius però sense fer ús de la violència com a tal per fer-hi front.

---

¹² En un primer moment el ministeri de l'Interior va xifrar el nombre d'agents ferits en 431 i mesos més tard va rebaixar la xifra fins als 111. Podeu consultar la informació a https://www.ara.cat/politica/govern-espanyol-quadruplicar-dagents-ferits_0_2000200024.html

Precisament aquest consens podria ser una de les qüestions a l'hora de tenir en compte com és que no es va donar la contraviolència als carrers veient l'actuació policial altament violenta. Si el referèndum va existir i al mateix temps va ser com va ser, fou en una gran part gràcies a la tasca autònoma però coordinada dels CDR. Aquests espais es caracteritzaven per integrar a gent de sensibilitats polítiques molt diferents mogudes per la mateixa voluntat de fer possible el referèndum i alhora per apostar per una presa de decisions assembleària que comportava grans consensos. Si la violència formava part de la manera d'actuar d'alguna de les persones que formava part de cada un dels CDR, poc a poc es van anar llimant aspreses i es va acabar apostant de manera inequívoca per la noviolència.

“Crec que la clau de tot això és que el referèndum va ser autoorganitzat dins dels CDRs i allí tothom hi podia dir la seva i al final tot es consensuava en assemblea i podent-hi estar d'acord o no al final s'acabava fent el que havia decidit l'assemblea del CDR. Crec que com que els CDR tenien molt clar l'estratègia era de noviolència tothom al final va acabar seguint aquesta estratègia”. (G. Vives, comunicació personal 2018)

De fet, tot i que és cert que els CDRs com estructura no han fet públic un posicionament explícit a favor de la noviolència (M.G. Serra, comunicació personal 2018), han demostrat amb accions la seva posició respecte el tema. Per exemple, encara que el primer taller que es va organitzar sobre comportaments noviolents va ser a l'edifici històric de la Universitat de Barcelona (UB) en el marc de l'ocupació de l'espai per part d'Universitats per la República (M. Olivella, comunicació personal 2018), els CDRs van ser els qui van popularitzar d'una manera o altra aquest recurs i en molts casos eren aquestes assemblees les organitzadores de les formacions amb persones del propi grup. Així, tot i que com comentàvem en apartats anteriors l'organització no va ser molt treballada ni metòdica el pòsit de les experiències anteriors va deixar empremta.

Al mateix temps cal considerar que cada un dels grups polítics de base organitzats van tenir els seus respectius diàlegs i debats i d'aquí també se suma part del consens. En molts casos es va arribar a la conclusió que el moment que estava vivint Catalunya era clau i que per aquest motiu calia escollir el camí majoritari. Així ho argumentava Aitor Terradellas, militant de l'organització llibertària Embat:

“A Embat també entenem que estem en un moment d’acumulació de forces d’aquest moviment popular que s’ha de crear i alhora que no és un procés revolucionari i per tant entem que hem de cedir en certes coses perquè sinó sempre estarem en la posició de no participar”. (A. Terradellas, comunicació personal 2018)

Arran, organització juvenil de l’Esquerra Independentista (EI), per la seva banda també un debat i decideix utilitzar una acció directa amb menys intensitat que la que utilitzen normalment per tal de caminar d’acord amb principis majoritaris però sense perdre la seva identitat:

“En cap moment Arran ha renunciat a l’acció directa perquè l’acció directa té moltes cares i al final el dia 1 d’octubre també és acció directa amb el poble al carrer garantint que es faci el referèndum. [...] L’estratègia noviolenta que té el moviment popular independentista és noviolenta en tant que en el marc d’una estratègia violenta seria impossible guanyar contra l’estat espanyol”. (G. Vives, comunicació personal 2018)

Amb tot, si la violència no va fer acte de presència no va ser només gràcies a l’equilibri de forces internes sinó sobretot per l’aposta pel diàleg i el consens. Aquest apropament de posicions en quant a la *praxis* el dia 1 també va estar influït de forma rellevant pels fets ocorreguts el 20 de setembre, pocs dies abans del referèndum, en el que van tenir lloc les primeres detencions i els registres del departament d’Economia de la Generalitat entre d’altres i la seu de la CUP. Aquell dia va servir per certificar almenys dues coses: Per una banda els sectors que tenien el referèndum com a fita però encara no estaven convençuts de que poguessin existir els mitjans necessaris per dur-lo a terme van fer un canvi de mentalitat en quant a la necessitat d’unir esforços des de la base per tal de poder crear una estructura alternativa a les institucions que estaven començant a ser debilitades de forma clara (A. Terradellas, comunicació personal 2018). Per altra banda, cal tenir en compte que aquella jornada va ser una exposició clara que de forma unànime i sense pràcticament escletxes s’apostava per la noviolència.

El cas paradigmàtic són les escenes viscudes davant de la seu de la CUP on hi van haver enfrontaments amb la policia tot i que n’hi podrien haver hagut perquè allí mateix hi havia persones que creuen en la violència com a mitjà (J. Armadans, comunicació personal 2018). Això no obstant, les converses entre persones procedents del moviment per la pau i altres espais amb col·lectius o sectors de col·lectius partidaris de la violència o l’acció directa havien començat temps enrere.

6. Conclusions

A les primeres pàgines del treball em plantejava una pregunta que a primera vista és abstracta i prou simple de respondre si ens la mirem des de l'òptica dicotòmica del sí o el no. Tot i això, el ¿podem considerar l'1 d'octubre una mobilització no violenta?, que espero que al llarg del d'aquesta reflexió llarga hagi anat ressonant i que arribats a aquest punt no ens vingui de nou, presenta llums i ombres i tot i que la resposta automàtica seria un 'sí', la justificació és més complicada i precisa de matisos i de consideracions.

Abordant el substrat que emergeix en aquesta qüestió i analitzant el possible per què el col·lectiu de votants es va acabar decantant per aquesta noviolència, és precís no perdre de vista que la tradició noviolenta no surt del no-res i menys a casa nostra. Catalunya ha estat en la majoria d'episodis noviolents internacionals el territori de l'Estat que més persones ha aportat a la causa. Igualment, tampoc seria just oblidar les experiències nacionals, com Moviment d'Objecció de Consciència (MOC), el 15M o la PAH entre d'altres, i tots els moviments socials que repartits per tota geografia catalana han incorporat a les seves lluites aquesta eina i han contribuït, junt amb la resta de capítols, ha que el relat col·lectiu català estigués molt marcat per aquesta qüestió.

Així, no podem parlar de generació espontània d'aquesta òptica de reivindicació però sí que ens cal veure com ha estat possible la configuració d'unes característiques genuïnes que han sorprès tant a persones vinculades amb la matèria com a militants històrics en el cas de l'1 d'octubre. I és que no hi va haver cap episodi de violència entre les persones mobilitzades, de manera que l'equilibri, o més aviat el desequilibri dirigit als aparells de l'Estat va ser rotund. Les dades han confirmat que, efectivament, les mostres de violència per part de les persones que van participar de la votació van ser insignificants i que per l'altra banda la repressió va deixar a més de 1.000 ferits. Ara bé, en el moment en què tenim en compte que la noviolència vol superar aquesta absència de violència i transformar també una estructura impregnada de violència cultural és quan s'obre el calaix dels dubtes.

D'una forma més o menys improvisada les tècniques que es van utilitzar aquell dia per actuar sí que eren noviolentes però el fet transformador és el que encarna la gran incògnita. Cal tenir també present en aquesta disjuntiva que tot i que des de les institucions es demanava tenir una actitud pacífica, que podem entendre com a passiva, els participants van ser totalment actius en el voler assolir l'objectiu consensuat, el voler votar. Aquest gest implica un trencament per

complet amb la passivitat inherent del pacifisme i es pot interpretar que tot el pes en aquest pols es desplaça cap a la banda de la noviolència tot i que tampoc són termes antagònics.

El propi desplaçament en la balança que ostenten la violència i la noviolència ens pot remetre a pensar en la classificació de les accions noviolentes i veure, com s'assenyalava en els apartats anteriors, que mentre que la més tradicional té a veure amb una qüestió de principis, la noviolència també pot servir com a eina per fer front a un obstacle que té unes dimensions molt grans. L'Estat, en aquest cas, deu representar una de les estructures més grans en quant a capacitat de repressió cap a l'altre i per això és una de les estratègies més sovint utilitzades pels moviments socials, ja que en el seu dia a dia es troben creant alternatives per tal de fer canvis profunds en els fonaments d'una manera de fer de la societat molt arrelada i han de trobar mètodes per seguir persistent. En aquest cas, les persones que tenien com a objectiu poder fer possible la celebració del referèndum i la posterior votació s'enfrontaven precisament a l'Estat, que precisament aquell dia es va personar en forma d'agents dels cossos de seguretat.

Això no obstant, els agents es van trobar amb una dissidència monolítica pel que fa als corrents interns del moviment, si és que existien, i les diferències van quedar arraconades almenys durant aquell dia. Aquest tot anava molt més enllà del que es pot considerar moviment social, per les seves característiques amb vocació hegemònica que eren capaces d'aglutinar gran part de la societat sense crear escletxes, i per això el moviment de l'1 d'octubre es pot denominar justament així per tal de preservar la seva singularitat. És cert que com més gran i més ampli és el col·lectiu en qüestió més complicat és satisfer les demandes de cada part i treballar a partir d'unes estratègies consensuades, però tenint en compte que tot i que els camins eren diferents l'objectiu era el mateix i que totes les parts que hi van prendre part en els seus debats interns van arribar a la conclusió de que es tractava d'un moment clau des de tots els punts de vista, tot i que finalment els vots no tinguessin una aplicació clara, el referèndum va reeixir.

Arribats a aquest punt cal tornar enrere i fixar-se en que la via noviolenta utilitzada fou aquella més tàctica. Encara que aquesta no avantposi els principis a les accions i que tampoc sigui la més coneguda a nivell teòric i global, és la que va permetre trobar una sortida a un embat que podia semblar infranquejable. La convocatòria del referèndum, s'ha de recalcar, va reformular la correlació de forces tant a les institucions com al carrer però sobretot va crear una expectativa amb conseqüències incertes per tothom que cada vegada anava creixent més. En el moment en què veus del sistema judicial diuen que la votació seria il·legal es comencen a organitzar una

sèrie d'estructures, moltes d'elles al voltant de Comitès de Defensa del Referèndum (CDR) que inicien una tasca de pensar un seguit d'estratègies alternatives que fins llavors no havien tingut espai tenint en compte que el relat propiciat des del govern no havia generat espais de discussió fora de les institucions.

La creació d'aquestes estructures va ser bàsica per generar un actor nou que fos capaç de deixar interessos de col·lectius i colors de partits a banda. De fet, en les concentracions convocades tant els dies previs com els posteriors als carrers es van poder veure banderes de tota mena i no hi va haver cap tensió i la confluència de la branca catalanista, la branca sindical i els moviments socials va suposar, com d'altres ocasions en la història, el motiu de l'èxit. Al cap i a la fi, la votació no deixava de ser la defensa d'un dret fonamental dels ciutadans de poder tenir la possibilitat de decidir cap on volen anar en termes nacionals. És cert que en el cas espanyol aquesta qüestió no està recollida a la Constitució i d'aquí probablement ve l'embat. Tot i això no deixa de ser una acció legítima i una expressió de la màxima de Thoreau de fer justes les lleis que són considerades injustes pels motius que siguin.

El paper dels CDRs no acaba aquí, ja que també els podem considerar bàsics a l'hora d'entendre la no existència de dissidències internes en general i de l'esclat de violència en concret. Insistent en la idea de l'inici d'aquestes conclusions, la violència no va existir de forma clara per part del col·lectiu votant. En això hi té molt a veure el fet que al mateix temps que es generaven alternatives, aquest procediment es feia a través del debat col·lectiu i aquest contribuïa a construir consensos sòlids. Uns consensos que, treballats, seran primordials quan arriba el moment d'actuar, quan arriba el moment de dur a terme una actuació que no deixava lloc a la violència ni el marc dels moviments socials gràcies a aquests mateixos consensos, i que era activa. Una actuació no violenta al cap i a la fi.

Evidentment aquestes conclusions no tenen una voluntat de ser hermètiques i queden molts elements del treball per analitzar en profunditat que en un futur poden ser objecte d'estudi de noves investigacions. En aquest sentit, al meu entendre, l'1 d'octubre com a episodi global tampoc ha estat el final de cap etapa sinó just el contrari. Per això, el pas del temps també contribuirà a poder abordar el fenomen amb més distància i el que ara és encara un fet recent podrà relligar-se amb altres qüestions que he estat incapaç de veure.

7. Bibliografia

ACKERMAN, P.; KRUEGLER, C. (1994) *Strategic Nonviolent Conflict*. Londres: Praeger

AMAT, J. (2017) *La confabulació dels irresponsables*. Barcelona: Anagrama Editorial

ARENDT, H. (2006) *Sobre la violència*. Madrid: Alianza Editorial

_____ (1973) *Crisis de la república*. Madrid: Taurus

BALLESTEROS PELUFFO, G. L. (2012) Noviolencia y desobediencia civil. *Desafíos*, 24 (2), pp. 45-68

CADENA SER (7 setembre 2017) Mariano Rajoy: "No habrá referéndum de autodeterminación en Cataluña". *Cadena SER*.

A: http://cadenaser.com/ser/2017/09/07/politica/1504766634_435077.html

COLL, M. (8 setembre 2015) Mas: "Farem que Catalunya sigui un país lliure, entre les nacions del món". *Món.cat*. A:

http://elmon.cat/politica/mas_farem_que_catalunya_sigui_un_pais_lliuere_entre_les_nacions_del_mon_92012

COLOMER M. (5 febrer 2013) L'article 92, sortida constitucional al referèndum?. *Diari Ara*. A:

https://www.ara.cat/politica/debat-consulta-independencia-dret_a_decidir-UPF_0_860314167.html

CORPORACIÓ CATALANA DE MITJANS AUDIOVISUALS (20 octubre 2017) L'informe final de Salut eleva a 1.066 les persones ateses per l'1-O. *CCMA*. A:

<http://www.ccma.cat/324/linforme-final-de-salut-eleva-a-1-066-les-persones-ateses-per-1-1-o/noticia/2816073/#>

DIANI, M. (2015) Revisando el concepto de movimiento social. *ENCRUCIJADAS. Revista Crítica de Ciencias Sociales*, 9

FERNÁNDEZ BUEY, F. (2005) *Guía para una globalización alternativa. Otro mundo es posible*. Barcelona: Ediciones B

FERNÁNDEZ BUEY, F.; MIR, J.; PRAT, E. (2010) *Filosofía de la paz*. Barcelona: Icaria

GALTUNG, J. (2003) Violencia cultural. *Gernika Gogoratuz*, 14. A:

<https://www.gernikagogoratuz.org/web/uploads/documentos/202892edd66aaf5c03daf1298fd7f8938fae76.pdf>

GANDHI, M.K. (1983) *La no-violència en la pau i en la guerra*. Barcelona: AHIMSA Edicions

GARCÉS, M. (2018) *Ciutat Princesa*. Barcelona: Galàxia Gutenberg

GARCÍA, L. B. (9 octubre 2017) El Consejo de Europa pide investigar la violencia policial del 1-O. *LaVanguardia.es*. A: <http://www.lavanguardia.com/politica/20171009/431919588840/consejo-de-europa-investigar-violencia-policial-1-o.html>

GONZÁLEZ, M. (9 març 2001) El Gobierno aprueba hoy el decreto que pone fin a la mili en diciembre. *El País*. A: https://elpais.com/diario/2001/03/09/espana/984092421_850215.html

LÓPEZ MARTÍNEZ, M. (2004) «Noviolencia para generar cambios sociales», *Polis*, 9, Publicat el 26 octubre 2012. A: <http://journals.openedition.org/polis/7326>

_____ (2016) «La resistencia civil examinada: de Thoreau a Chenoweth», *Polis*, 43, Publicat el 09 juny 2016. A: <http://journals.openedition.org/polis/11508>

MARCH, O.; TUGAS, R. (29 maig 2018) Torra renuncia als empresonats i exiliats i completa un Govern efectiu. *Nació Digital*. A: <https://www.naciodigital.cat/noticia/156008/torra/renuncia/empresonats/exiliats/completa/govern/efectiu>

MAYOR ORTEGA, L. (25 setembre 2017) El Tribunal de Cuentas reclama 5,25 millones de euros a Artur Mas por el 9N. *LaVanguardia.es*. A: <http://www.lavanguardia.com/politica/20170925/431550774522/mas-ortega-rigau-homs-tribunal-cuentas-9n.html>

MIR GARCIA, J. (2016) *Movimientos sociales construyendo democracia. 5 años del 15M*. Vilassar de Dalt: El Viejo Topo

MÓN.CAT (11 setembre 2017) Un milió de persones es manifesten a Barcelona, segons la Guàrdia Urbana. *Mon.cat*. A: <http://elmon.cat/politica/milio-persones-manifesten-barcelona-segons-guardia-urbana>

NACIÓ DIGITAL (1 octubre 2017) El referèndum de l'1 d'octubre, en xifres. *Nació Digital*. A: <https://www.naciodigital.cat/noticia/139432/referendum/octubre/xifres>

ORRIOLS, N. (27 setembre 2017) El sobiranisme s'organitza perquè s'obrin els col·legis electorals i actuar des de la "resistència pacífica" el dia 1. *Diari Ara*. A: https://www.ara.cat/politica/entitats_0_1877212490.html

ORTEGA, P. (2012) *La sociedad noviolenta. Converses amb Pepe Beunza*. Barcelona: Icaria

ORTEGA, P.; POZO, A. (2005) *Noviolencia y transformación social*. Barcelona: Icaria

PONCE DE LEÓN, R. (1 octubre 2017) El Gobierno asegura que "no ha habido referéndum ni apariencia de tal". *Eldiario.es*. A: https://www.eldiario.es/politica/Gobierno-asegura-referendum-apariencia_0_692581051.html

PORTA, D. DELLA; DIANI, M. (2011) *Los movimientos sociales*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS)

PRAT, E. (2006) *Moviéndose por la paz. De Pax Christi a las movilizaciones contra la guerra*. Barcelona: Hacer

PRAT CARVAJAL, E. (2008) *Activistes de la pau*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat

PUIG I SEDANO, X. (7 setembre 2017) El Parlament inicia la desconnexió. *El Temps*. A: <https://www.elperiodico.com/2017/09/07/parlament-inicia-desconnexio>

SERRA, O. (24 abril 2018) El govern espanyol va quadruplicar la xifra d'agents ferits l'1-O. *Diari Ara*. A: https://www.ara.cat/politica/govern-espanyol-quadruplicar-dagents-ferits_0_2000200024.html

SHARP, G. (1990) *Civilian-based defense. A pot-military weapons System*. Princeton: Princeton University Press

SOREL, G. (2005) *Reflexiones sobre la violencia*. Madrid: Alianza Editorial

SPECK, A. (15 febrer 2018) Iraq, 15 años después: “Las protestas de vacaciones no paran las guerras”. *El Salto*. A: <https://www.elsaltodiario.com/guerra/quince-anos-despues-protestas-contra-guerra-iraq>

THOREAU, H. D. (1866) Civil disobedience, En *A Yankee in Canada: with antislavery and reform papers*. Boston: Ticknor & Fields, p. 123-151.

VERDAGUER, C. (1993): "Los movimientos sociales, de la esperanza al desconcierto", *Documentación social*, n. 90, pp. 65-81.

VICENS, L.; TEDÓ, X. (2017) *Operació Urnes*. Barcelona: Columna

8. Annex

8.1 Entrevista a Jordi Armadans, director de FundiPau

Podem considerar l'1 d'octubre un capítol noviolent?

Objectivament és una mobilització que té els elements de prendre el carrer, liderar una decisió des d'una total transparència en clau de drets i assumint que pot haver-hi una repressió però que en tot cas es tira endavant. Òbviament és pot definir com una mobilització que usa la noviolència i que està encarrilada amb tota la mobilització sobiranista. Això sense entrar en debats de fons sobre si l'objectiu sobiranista és coherent amb la noviolència. Específicament al voltant del dia 1, té molts elements com ara tota la creativitat que es dóna al voltant de com fer que es pugui votar, les jornades de portes obertes, tot el que es munta en qüestió d'hores i que gent que no es coneix comença a treballar plegada. Tot això realment és un capítol enorme que no només és rellevant en termes catalans sinó que penso que algun dia tot això acabarà sent un manual de treball d'interès per la gent que fa acció no violenta.

Una mobilització que desborda les institucions, les estatals però també les catalanes que tampoc preveien aquest escenari. És un apoderament ciutadà i una mobilització potent.

L'acció no violenta no va ser precisament molt preparada en quant a formació

El fet que no hi hagi hagut una formació específica no és indicador necessàriament de res. El que indica és que no es va preparar de manera planificada però això no vol dir que no hi hagi un pòsit que serveixi. Un pòsit per una banda històric: Moviment d'Objecció de Consciència, insubmissió, tot el treball per la pau en centres d'educació en el lleure i el moviment per la pau són quatre espais de contaminació al voltant de la noviolència que han fet que hi hagi un pòsit que d'alguna manera i sense massa elaboració intel·lectual ni formació tècnica ha fet que molta gent tingui clar que les coses s'han de fer en clau no violenta. Després, el procés sobiranista durant aquests 7 anys ha deixat clar que la violència quedava al marge fent un reforç d'aquesta perspectiva i per tot plegat jo crec que la gent tenia clar que el to positiu i el rebuig a la violència són dos elements claus que d'alguna manera són els que permeten entendre l'1 d'octubre. Hi ha molta gent no independentista que l'1 d'octubre li va caure bé perquè realment va ser una cosa simpàtica i inclusiva. Després amb la repressió policial això queda compensat.

Una gran part de les persones que van votar l'1 d'octubre provenien dels moviments socials de base. No és contradictori per a ells seguir un dictat marcadament institucional?

És evident que en tot aquest procés hi ha la petjada del govern i la petjada dels partits i això fa que la potència d'aquest moviment s'entengui així. Una part de la potència d'aquest moviment és gràcies a la força institucional: si els partits, la Generalitat i els mitjans públics no s'hi haguessin implicat estaríem parlant d'una dimensió menor. Però és molt difícil veure que va ser primer.

En el temps de les mobilitzacions contra la guerra d'Iraq tot va sortir d'una mobilització estrictament popular dels moviments socials alternatius i això va anar creient i al final es va convertir en un element pel que pràcticament tothom estava a favor. D'alguna manera la institucionalitat es va apuntar a això.

En aquest cas del procés jo penso que també és innegable que hi ha una part de mobilització prèvia, del 2010 al 2012, que després va ser acompanyada, projectada i impulsada per les institucions públiques i els partits i òbviament aquí es pot debatre si hi havia una agenda d'instrumentalització però el que està clar és que hi havia una base popular.

L'1 d'octubre només amb els governs populars i sense el govern i els partits polítics principals hagués tingut una repercussió molt menor. Si l'1 d'octubre existeix com existeix és perquè la gent s'hi ha implicat sense cap estratègia institucional fa el que vol, i això és el que acaba desbordant les institucions.

Justament és quan es deixen de banda les banderes i les sigles de partits que explota tot

En tots els temes de mobilització social hi ha fases. Hi ha col·lectius que ho tenen clar en un principi i després hi ha una segona fase en la que hi ha molts col·lectius i finalment la pertinença al col·lectiu és secundària. Finalment hi ha l'ecatombe, que és el que va passar l'1 d'octubre, en les mobilitzacions contra la guerra d'Iraq i en altres moments en els quals una idea té tanta força que passa per sobre de tot i els col·lectius acaben sent del tot secundaris. En el referèndum va passar que hi va haver molta gent que no ha estat mai activa políticament però que participa perquè la idea la té clara.

Parlant del moviment en contra de la guerra d'Iraq, la mobilització no va aconseguir aturar la guerra, que era el seu objectiu, però seria egoista dir que el moviment va fracassar. Això també passa amb la PAH, per exemple. En el cas de l'1 d'octubre ens trobem davant d'aquesta casuística?

És una de les coses que sempre m'esforço a destacar perquè hi molta gent que adopta una actitud frustrada i frustrant en el sentit de dir que el que es fa no serveix. Ningú no ha dit mai que el que tu persegueixes és el que aconsegueixes, però que aconsegueixes coses és evident. Per començar, que el teu tema el situis com a tema de discussió política és molt difícil i quan això passa és un èxit enorme. Que et facis cas quan hi ha el debat és molt ambiciós, però aconseguir que el tema sigui de discussió pública passa molt poques vegades.

El que també crida l'atenció és que en cap moment hi va haver actes violents per part de la gent tot i que alguns col·lectius que defensaven les escoles són partidaris de l'acció directa.

Un dels temes a analitzar és el de perquè col·lectius minoritaris no han actuat amb deixadesa permetent o facilitant la noviolència durant tot el procés sobiranista i no només durant l'1 d'octubre és un tema rellevant perquè genera molt d'interès. He estat en moltíssimes manifestacions on hi ha el típic col·lectiu que ho rebenta tot no fent una acció violenta sinó emparant-se en un acte un acte volgutament no violent. Em meravella que durant tots aquests anys no hagi passat res. Em consta que hi ha hagut converses amb gent d'entorns durs de l'Esquerra Independentista per constatar que estem en un moment molt delicat en el qual es té l'Estat a sobre i hem d'evitar la violència.

Per mi un moment paradigmàtic és quan el 20 de setembre a la seu de CUP hi ha tot de gent que va a defensar aquell espai i alguna d'aquella gent forma part de la que habitualment actua i en aquell cas no ho va fer. Això s'ha conjurat durant una temporada molt llarga.

Per mi és evident que l'ús de la violència és un desastre més enllà de qüestions ètiques però em sembla memorable que alguns se n'hagin adonat ara. En qualsevol cas és significatiu.

Per fer una acció violenta no són necessaris un temps i una formació que en el cas de l'1 d'octubre no hi va ser?

Sí i no. Moltes vegades fenòmens de violència han esclatat de forma imprevista. De la mateixa manera que en l'1 d'octubre una persona podia pensar que hi havia persones que feia quatre anys que estaven preparant la resistència passiva i resulta que molta gent es va conèixer el divendres a la tarda i van començar a pensar en fer coses. També penso que en el tema violent

podem dir que si vas a fer una acció de comando l'has de preparar molt bé però que si fa una acció noviolenta de comando també l'has de preparar molt bé. En els dos elements hi ha el factor sorpresa, l'imprevist, i el factor organitzat.

Es pot dir que hi hagut una mobilització que ha estat molt curosa amb el rebuig a la violència i que en general ha volgut adoptar un to proper i càlid i no agressiu i disruptiu. Això és una part de la noviolència que és molt més que això. El que ha arribat més lluny és el fet de tanta gent manifestant-se massivament durant tant de temps sense que passis res lleig. I per això la repressió policial era encara més bestia.

A Catalunya hi ha una clara empremta del moviment obrer, el moviment catalanista i els moviments socials alternatius. En aquelles mobilitzacions en les quals hi ha una confluència d'aquelles tres sensibilitats el resultat és molt potent. En el procés sobiranista hi hagut una d'aquestes tres potes, la catalanista, que ha tingut una presència predominant però els moviments socials no durant el procés però sí que en l'1 d'octubre hi va haver participació per part de molta gent d'aquest àmbit que es va sentir atreta per l'acció en concret i el moviment de la cultura política d'esquerres ha tingut més indefinició i més distanciament però també hi ha hagut gent. L'1 d'octubre és espectacular per aquesta autoorganització però el 3 d'octubre va és un moment de país molt bestia en el que hi ha una confluència brutal que atura el país.

8.2 Entrevista a Lucía Delgado, portaveu de la PAH Barcelona

Creus que l'10 va ser un episodi no violent?

Jo ho obriria a temes internacionals perquè al final la desobediència civil no és d'ara sinó que té un recorregut de segles i que hi ha processos arreu del món que han utilitzat aquesta fórmula. Al final la desobediència civil no és més que fer justes les lleis injustes però des d'una posició activa, no solament oposant-se sinó confrontant el problema i fent-lo propositiu. Quan a la PAH ens diuen que hi ha desnonaments nosaltres no diem que no n'hi poden haver sinó que els aturem. Fem possible el que deien que era impossible. I el tema de l'1 d'octubre és això: ens van dir que no podríem votar i vam anar a votar.

Com expliques el fet que el moviment sobiranista passés de ser part passiva a l'actiu i busqués vies alternatives al que proposava el Govern?

Jo crec que és molt més que això perquè jo, per exemple, no sóc independentista, i vaig anar a votar. L'10 va traspasar l'estat de la persona en sí perquè es posaven en perill els drets socials i els drets democràtics. El fet de poder opinar, és igual el que cadascú opini perquè per això és per al que hi ha les urnes però jo tinc un dret que he de poder exercir. Per mi és l'espina dorsal del que va ser l'1 d'octubre on vam veure molta gent que podia estar o no polititzada, que podia tenir simpatia o no pel moviment independentista però era allà defensant el fet de poder anar a votar. Els moments previs i posteriors van ser una catarsi col·lectiva i ens vam trobar tots aquells que creiem que hi ha una manera diferent de fer les coses.

És cert, i en sóc molt crítica, que hi ha partits que ara s'anomenen independentistes que han pujat al carro de la majoria. Però això no vol dir que no ens puguem entendre i treballar junts perquè quan parlem d'objectius concrets les qüestions partidistes queden diluïdes.

En quins punts diries que es pot connectar l'1 d'octubre amb totes les experiències prèvies com ara la PAH. Podem considerar que han estat una escola per al moviment?

Jo no crec que la PAH hagi estat escola de res però la noviolència existeix des de fa molts anys. És veritat que la PAH ha tingut un moment molt *mainstream* i aturar un desnonament o ocupar pisos buits propietat dels bancs, que és un acte il·legal, però ho hem fet i hem aconseguit que la gent del carrer estigui amb nosaltres i ens doni suport. Crec que el tema de l'1 d'octubre en concret, d'anar a posar les urnes, d'anar a ocupar col·legis té a veure amb el tarannà que té la PAH. És a dir, nosaltres no hem aturat desnonaments perquè sí sinó perquè vam tenir un relat

que justificava anar a aturar el desnonament. Jo el dia 1 vaig ser a les escoles perquè hi havia un relat compartit pel qual volíem decidir.

Tot això però, va passar sense que es fessin a la llum pública grans debats sobre com havia d'anar l'estratègia de defensa de les escoles.

Va ser una experiència moguda per alguna cosa intrínseca en l'ésser humà després de veure que l'Estat estava vulnerant un dret i això no tenia a veure només amb mi sinó que era una qüestió col·lectiva i ens mobilitzem perquè això no passi. De fet, l'1 d'octubre no seria el que va ser sense l'existència d'un relat previ i les contradiccions que es donaven a la televisió quan vèiem com s'estava mentint sobre el que estava passant a casa nostra.

Llavors, quina diries que va ser la clau de volta que va portar a ser un èxit aquell dia?

L'objectiu de l'1 d'octubre estava molt dissipat i cadascú anava a votar amb una meta diferent. El sentiment del perquè vaig a votar estava disgregat i això és molt potent perquè aquell dia es va poder congregat i va ser brutal.

Al 15M, per exemple, també es va congregat molta gent a les places però l'objectiu era menys difús i l'eix ideològic de la gent bastant menys ampli. Com es dona l'entesa entre gent tan diferent?

Si penso en quina va ser la diferència entre les mobilitzacions socials anteriors i l'1 d'octubre per mi té a veure amb els partits polítics. Totes les experiències a les que hem fet esment eren apartidistes però en canvi hi ha una denotació de tipus partidista amb el tema del procés arrelada que té unes conseqüències i justament l'1 d'octubre va aconseguir treure això. Però ve i esdevé amb una trajectòria política que està allà i que no ha generat un contramoviment a la relació institucional.

Com expliques el fet que no hi hagi hagut escenes de violència per part de la gent tot i saber que alguns moviments són partidaris de l'acció directa?

Al final per organitzar un acte amb violència o per contrarestar la violència que estàs rebent també amb violència cal una organització prèvia i justament la gent que va participar de l'1 d'octubre en molts casos no estaven ni polititzats ni organitzades i llavors no pots fer un *Black block*.

En una de les manifestacions del 15M d'aquestes multitudinàries, la gent de la PAH, que érem un bloc important, vam començar a empaperar als vidres dels bancs que ens trobàvem amb enganxines i molta gent ens deia que què estàvem fent que havíem de ser cívics i pacífics.

8.3 Entrevista a Martí Olivella, membre de Novact

Per quins motius creus que la ciutadania arriba a respondre com ho fa davant de les escoles l'1O?

La resposta normal d'una ciutadania normal davant dels fets de l'1 d'octubre en els que no hi havia consignes del govern, ni d'ANC ni d'Òmnium per defensar els col·legis com es van defensar. No hi havia cap preparació prèvia però sí que els CDR i Escoles Obertes dos o tres dies abans es comencen a autoorganitzar quan la jutgessa diu que els col·legis havien d'estar tancats. Bàsicament pares i mares i també professors són els que decideixen passar la nit i fer torns mirant que no tanquin els centres. En alguns casos es demanen tallers de noviolència durant la vigília per veure com es podien enfrontar a allò. Però, en fi, el nombre de tallers fets és insignificant.

El primer taller que vam fer va ser amb Universitats per la República durant l'ocupació de l'edifici històric de la UB una setmana abans del referèndum. Arran d'aquest taller se'ns van demanar altres formacions. Però a cada lloc hi havia 40 persones.

Sense cap mena de teoria...

Novact, el Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (CNJC) i el centre Irídia fan uns documents amb quatre pautes sobre com enfocar la posició noviolenta davant d'això, el que després es converteixen en els primers decàlegs d'En Peu de Pau, però va ser una distribució per xarxes i no es van arribar a imprimir i a distribuir de forma organitzada a tot el territori.

Si considerem que no hi ha consigna, que la gent s'autoorganitza a les escoles per defensar-les i que l'endemà a mesura que augmenta la repressió hi ha més i més escoles a les quals la gent hi va a passar tot el dia allà i que ja no només hi ha els pares i mares sinó que hi ha ciutadans de tot ordre. En el moment en el qual arriba la policia, sense que hi hagués hagut cap formació prèvia ni cap consigna, la resposta és sorprenent perquè davant d'una situació en la que et peguen o fuges, o et quedes paralytitzat o atakes però no et poses amb les mans enlaire i que et vagin tustant. Això és una cosa inaudita per la majoria de ciutadans que en sa vida havien fet una cosa d'aquestes i no sé si la tornaran a fer.

Però la noviolència sí que defensa escenaris com aquest

Sí però no hi havia cap consigna ni formació prèvia per fer-ho això. Com és que a la majoria dels col·legis la gent els continua defensant i en comptes de tornar-se a la policia o fugir i anar cap a casa es mantenen allà amb els braços enlaire? El que fins ara s'havia fet a les manis de

l'11 de setembre i similars no s'assembla en res a això. D'una crida a unes manifestacions pacífiques i a una via democràtica, que volia dir molta gent al carrer i molta gent a votar, es passa a això. Allò no tenia res a veure amb l'acció noviolenta, no hi havia hagut cap episodi en tots els anys de procés a partir del qual es pogués deduir que la gent s'havia entrenat o havia agafat un model sobre que fer davant d'això perquè tampoc hi havia hagut mai cap incident amb la policia o els altres o ningú.

I llavors?

Podem dir que les primeres imatges que circulen donen un model. S'hauria de veure com es distribueixen les imatges que surten dels primers col·legis on hi ha càrregues i fins a quin punt això va arribar en els altres llocs on la gent a partir de les 9 hores, de les 10 o de les 11 fins a les 13 hores va mantenir una actitud similar a gairebé tot arreu.

En segon lloc hem de considerar que en cada col·legi electoral hi havia algú que havia abeurat de l'acció noviolenta que és diferent d'una manifestació pacífica. Si considerem que a partir del 1975 fins al 1998 hi van haver 1.000.000 d'objectors de consciència a tot l'Estat i 50.000 insubmisos i destriem els que eren de Catalunya: possiblement 300.000 objectors i 15.000 insubmisos que en aquell moment tenien 20 anys ara en tenen més de 60 i fins a 40. En aquesta franja hi ha tot un seguit de gent més les seves famílies i entorns formen un gruix important de gent que almenys entén que és la noviolència i que en aquell moment podia donar alguna pista, alguna directiva o alguna actitud. A això caldria afegir-hi els moviments socials que durant aquests anys també han utilitzat l'acció noviolenta: el moviment antinuclear, el moviment antimilitarista, el moviment feminista, el moviment altermundista, el moviment veïnal, el moviment per la pau, el moviment contra la guerra, la PAH, els moviments ecologistes que són pràcticament a tot el territori... Això va aconseguir que hi hagi 10.000 persones distribuïdes pel territori, que vol dir dos o tres persones per cada col·legi electoral. A més tota la gent que hi havia a les manifestacions durant aquests anys havia interioritzat aquest tipus de valors i només responien a les directives de les organitzacions. Sintetitzant tenim una part relativa als valors, una altra a la inèrcia d'aquests 7 anys i l'experiència de l'acció noviolenta més o menys directa. Aquest teixit de 40 anys que ha anat vertebrant experiències, algunes molt exitoses i d'altres menys. També amb el missatge d'aquests 7 anys que no estava preparat per l'acció però que donava algunes directrius.

La resta d'experiències d'aquest tipus eren de base i en canvi aquesta venia guiada des de les institucions. De quina manera es produeix el trencament i se supera aquesta dinàmica per traslladar-se als carrers i a la gent?

Un govern de partits independentistes i les organitzacions sobiranistes creen aquesta expectativa de referèndum i quan arriba el moment la gent s'ho ha cregut i per tant vol tirar endavant. No havia cap grup amb capacitat per influir el moviment. Es pot dir que la CUP va tenir un paper destacat en organitzar els CDR en alguns llocs però també té a veure amb la gent que s'ha format en qüestions com aquesta. Però en absolut va ser per influir en tots. Tampoc no es va donar cap consigna de no fer cas als partits ni a les organitzacions sobiranistes sinó que era una cosa molt local, era més aviat el sentiment de dir “ens hem cregut això”, som-hi.

L'1 d'octubre va ser un moviment noviolent doncs?

Sí i tant, perquè un moviment pacifista hauria tendit a dir “que s'ho emportin” perquè tu prefereixes que no hi hagi violència ni que tu no la provoquis abans que aconseguir el teu objectiu. Si el Govern ni l'ANC es volien fer responsables de que hi hagués ni ferits ni morts i per tant la forma davant del conflicte era la de deixar passar i que s'ho emportin. Això és una actitud pacifista i en canvi la noviolenta implica defensar un valor que es creu que s'ha de defensar fins a les últimes conseqüències. Jo crec que la gent va percebre que l'1 d'octubre, el referèndum, era com la sal a l'Índia i tenia un element simbòlic i polític pel qual valia la pena jugar-se-la. A les manifestacions de l'11 de setembre no t'enfrontaves a ningú, t'enfrontaves al teu propi repte de posar molta gent als carrers. En el cas del referèndum l'expectativa ja s'havia creat i es defensava.

I la transformació social hi és?

Aquí és on hi ha pluralitat i en això continua havent-hi el debat des de fa molt de temps. Per uns el més important és tenir primer la independència i la correlació de forces i les noves regles de joc determinaran el tipus de model de societat ni que el fet que sigui una república i no sigui una monarquia posa les bases perquè es pugui desenvolupar altre tipus de model. Per una altra part això és important per si sol però ja volem condicionar-ho perquè això serveixi per un canvi de societat. Crec que hi ha d'haver un punt mig en el que ens posem d'acord perquè les noves regles de joc es tradueixin en millors condicions que els diferents actors puguin influir en la configuració del futur. És obvi però que pels uns i pels altres la perspectiva de poder influir millor en com pot ser la societat en el futur els anima a anar a votar aquell dia o als animaria a participar en un referèndum.

En això l'1 d'octubre no és un moviment no violent que pretén la transformació cap a un model determinat sinó la defensa d'un dret elemental molt transversal que pugui permetre, si més endavant es dona el cas, expressar altres formes de pensar que ara són minoritàries.

Així, la noviolència és mitjà per defensar una causa, no el principi que ho regeix tot.

Dins de la noviolència hi ha un espai més de principis i un altre de més tàctic i l'1 d'octubre se situa en aquest últim. Una part dels sectors que serien no pacifistes i que fins i tot estarien a favor d'atacar si són atacats, aquell dia es van sumar a la posició més majoritària per no donar encara més raons a l'altre perquè et matxuin.

Els cossos policials tenen límits

Dins el marc europeu i el context en el que estem la policia podia fer el que va fer però no podia anar molt més enllà davant d'una resistència que no justificava el límit de disparar i aquí la gent probablement ja no hagués aguantat.

Tot i això sí que es van sobrepassar alguns límits...

Sí però això provenia de la ràbia interior. La resposta no va ser només una sorpresa pel govern espanyol, sinó per la pròpia policia. Quan tu piques estàs acostumat a que se't tornin i llavors ja tens la justificació per matxucar. En aquest cas la gent anava avançant i ells havien de retrocedir i tampoc podien demanar reforços perquè no tenien prou policia per distribuir la a tot arreu. Si el teu oponent té força armada, força bruta, tu des de la teva posició ja veus que per aquesta via no podràs fer res. Si tu no vols entrar en el joc de la violència el que has de fer és situar el joc en una altra banda, soscavar el poder econòmic de l'altre i en això la gent té més poder que ningú. Això fins ara no s'havia contemplat i es considerava que estàvem en un conflicte de tipus polític i de sobirania. Però no en el camp de les sobiranes ciutadanes, i això és imparabile.

Cap a on caminem?

L'extensió de l'1 d'octubre està derivant cap a una nocooperació a gran escala sobre el gran poder econòmic i això pot ser que comenci a fer mal i que forci una negociació que per la via de la força bruta no es podria arribar a produir cap canvi.

8.4 Entrevista a M. Gabriela Serra, activista noviolenta

Els CDRs aposten per la noviolència?

Tots els CDR no es defineixen com a no-violents perquè el procés de creació és molt diferent. Hi ha CDR molt transversals i d'altres menys. Es va veure sobretot a la mobilització davant de la Delegació del Govern que hi va haver un moment de tensió entre gent de CDR i gent d'En Pau de Pau que deien que allò es posava malament i demanaven que hi hagués calma.

Els CDR com a tals, tot i que totes les activitats que han fet fins ara són totes de resistència no-violenta activa, una definició com a col·lectiu d'optar només per la no-violència activa no l'han fet. És possible que no tots els CDR estiguessin disposats a dir que només opten per la resistència no-violenta activa.

També perquè la idea que hi ha de resistència no-violenta activa a vegades és una mica obtusa. Actualment es parla de desobediència civil quan realment del que està parlant és d'una acció il·legal. I la gent parla de resistència no-violenta activa com si només fos fer coses per rebre cops. Això és equivocat perquè dins de la resistència no-violenta activa des del món no-violent internacional s'accepta el sabotatge sempre i quan no es faci mal a cap persona.

El cas presa d'Itoiz: la paralitzen els ecologistes juntament amb els antimilitaristes tallant els cables dels grans ponts que hi havia. I allò va ser una acció impecable de resistència no-violenta activa.

De vegades hi ha una imatge de la resistència no-violenta activa molt *hippy* i no és això. Com la desobediència civil es confon amb acció il·legal: una okupació no és desobediència civil. DC: És una acció conscientment il·legal, atempta contra una llei o reglament concret, és pública i notòria, no-violenta i pretén el canvi d'una llei, d'una modalitat o d'un reglament concret. Després hi ha desobediències de tot tipus però que no poden tenir la categoria de desobediència civil. La d'ara no compleix tots els requisits: per exemple, assumir les conseqüències. Objectors de consciència civil indirecta

La finalitat de la desobediència civil és la transformació d'una norma, conducta, llei, etc.

Practiquen la desobediència civil?

Els CDR volen una transformació però el que passa és que la desobediència civil ha de tenir objectius concrets i precisos i en aquest cas tot és més difús. Seria més desobediència civil si ells treballessin per canviar la Constitució i que hi hagués el dret a l'autodeterminació. Allò concret és el que et dona la dimensió de l'objectiu que tu pretens.

Si agafessis ara l'activitat transversal dels CDR seria la retirada del 155 i l'alliberació dels presos. Però exigir l'alliberació dels presos no és desobediència civil, és una reivindicació però tu no estàs desobeint res. Una altra cosa és que el terme desobediència ja s'ha generalitzat i avui se li intenta donar una obertura molt més gran. Desobediència civil era el que va passar al Parlament: oposar-se a la sentència del tribunal Constitucional per fer el referèndum.

D'on beu un CDR des del punt de vista teòric?

El CDR a nivell teòric no beu d'enlloc. No conec cap CDR que s'hagi posat a dir d'on venen des del punt de vista teòric i a qui es volen assemblar. Penso que ha sigut una acció profundament espontània – per això no hi ha coordinació, per això no hi ha ni tan sols requisits de funcionament comú – que sorgeix del mateix 1 d'octubre amb la preparació dels col·legis per la votació que la fa gent de l'ANC, d'Òmnium, de les AMPES; gent que fins i tot no es coneix entre ella i aquesta és una de les riqueses dels CDR. Gent que ni tan sols combreguen al 100% políticament, i tan de bo s'hagués combregat menys i hi hagués hagut gent del No perquè li hagués donat més legitimitat al referèndum. Això és el que genera una reacció i és el que fa que la convocatòria del 3 d'octubre tingui la força que té perquè és la gent que ha estat fent resistència. I això ho tornem a constatar el 8 de novembre amb la paralització del país, on són ja CDR amb gent que ni es coneixen.

Des de fa un temps, els CDR estan intentant veure què són i què volen ser. Els CDR han actuat molt per acció-reacció.

Un dels problemes que té tothom és que no tenim govern. Quan tinguem president els CDR faran campanya contra el president, exigiran al president, aquí, a Madrid, a on? La situació d'incertesa que hi ha despista moltíssim i no només des del punt de vista de la llibertat dels presos i de la república, sinó des del punt de vista de com materialitzes i a qui exigeixes la construcció de la República des de baix.

Però sí que la noviolència ve de lluny.

Normalment a Catalunya no hi ha hagut mai una actitud i unes respostes violentes. Fins i tot l'única violència que vam tenir en un moment donat i que venia del sector de l'Esquerra Independentista, era una violència molt circumscrita. De fet, no van tenir l'arrelament que sí que han tingut per exemple a Euskadi. Històricament no hi ha una tradició de resistència violenta – la Guerra Civil perquè ens la van muntar- i per tant, les experiències que hi ha hagut et fan veure que, a part que és moralment millor no fer mal a ningú, el que et dóna legitimitat

és la massivitat a les mobilitzacions. Això és que et permet parlar de poble, parlar d'una majoria o una gran part, perquè ho estàs demostrant fefaentment al carrer. Això és el que et dóna força. La resistència no-violenta activa també és molt important de cara a mantenir la transversalitat no només política sinó també social i d'edat. És important la resistència no-violenta perquè dóna una imatge de cara als pobles d'Espanya, ja que no són el mateix quatre accions d'estirabot de cremar que veure la massivitat de la gent que tranquil·lament surt al carrer i es mou. Això també és un nivell de legitimació molt gran d'allò que estàs exigint. Per què han intentat i continuaran intentant conflictivitzar i criminalitzar els CDR? Perquè al que té por el sistema no és només als CDR aquí sinó a que aquest tipus d'organització es comenci a estendre cap altres llocs. Els de Múrcia no són CDR perquè no són Comitès de Defensa de la República però són Comitès de Defensa del Soterrament i també és un moviment que no respon a una direcció partidària concreta, a una línia política concreta, sinó que responen a realitats compartides i molt transversals. Tampoc hi ha piramidalitat. Hi ha una confusió perquè els CDR han trencat l'estructura clàssica d'organització resistent. De cara a l'acció repressiva de l'Estat això complica les coses. Això és una de les riqueses que es pot mantenir perquè està basada en una acció no-violenta molt àmplia.

Els CDRs aposten per la revolució?

Un CDR pot contribuir a un fet revolucionari. Crec que no estem fent cap revolució perquè en tot cas estem exigint implantar la República que hem votat. Per parlar de revolució hauríem de veure quin tipus de república volem perquè els que volen una república que sigui una Espanya amb petit no estan fent cap revolució. El que sí que és és un gest de rebel·lia i d'exigència molt gran.

Aquest és un camí molt llarg i sí que podem dir que és un fet revolucionari en tant que s'insereixen a la vida quotidiana elements que són profundament nous i que van a favor d'uns interessos d'una majoria més desfavorida, alternativa i que vol una transformació social.

L'1 octubre va suposar un canvi d'època i aquest canvi d'època està provocant i provocarà canvis d'actituds i de posicionament.

S'ha de reconèixer que els CDR han erupcionat amb una força i amb una potència molt gran i això és un fenomen encoratjador. Podem dir que estem en un canvi d'època, que Catalunya mai tornarà a ser el que era abans de l'10 perquè hi ha hagut un trencament de molts esquemes. Ara bé, el que no seria just seria dir que tot allò que passi a partir d'ara serà gràcies als CDR perquè si els CDR poden fer clams a la sobirania energètica és perquè hi ha hagut gent que ha estat treballant aquests temes. La potencialitat dels CDR pot ser la capacitat de convertir aquest

fenomen en una plataforma comuna d'actuació. Ara bé, s'haurà de veure si la via dels CDR és il·limitada. Si es podrà mantenir la transversalitat política una vegada tinguem president d'un partit concret. En el moment en el que la vida política del país funcioni s'haurà de veure com reacciona tota aquesta gent que ara s'ha mogut i ha fet un gran salt endavant. La via dels CDR encara és molt curta, és molt espontània, és molt activa, viu de l'activisme. Què anirà passant amb els CDR conforme es vagi normalitzant la vida política. Què passarà durant la campanya electoral de les municipals.

Els CDR han posat sobre la taula que sense necessitat de partits que dirigeixin, grans organitzacions, són capaços de fer coses. Els CDR són la demostració d'un nivell d'independència d'actuació molt transversal com no havíem tingut mai. L'havíem tingut en l'antifranquisme i possiblement durant la transició però després es va perdre. L'Assemblea de Catalunya va ser la cosa més transversal que hi havia i van ser capaços de recórrer una gran part del camí fins que va arribar el moment de les votacions i els partits havien de tenir la seva autonomia i la seva independència pròpia i llavors es va acabar amb l'Assemblea perquè van aflorar les diferències. Aquell exemple de força i de capacitat de convocatòria com no tenia ningú individualment, és el que avui també ens donen els CDR.

Avui a Catalunya si podem parlar d'un moviment, hem de parlar del moviment independentista. Estàvem en un moment de falta de mobilització absoluta i el que ha revifat la ciutadania ha estat el moviment independentista. I de la mà del moviment independentista el moviment antirepressiu. A partir del 2010 cop TC amb l'estatut i ara ha permès incorporar nova gent gracies a les hòsties de la repressió que s'està rebent. Del moviment indepe hem creat un moviment indepe-antirrepreesiu. I l'eix antirepressiu és quelcom que ara està sobre la taula arrelat i molt ben posicionat.

8.5 Entrevista a Aitor Terradellas, militant d'Embat

Com aborda Embat l'1 d'octubre?

Hem de dir que Embat ja pren el procés independentista i el moment del referèndum com una part estratègica de la seva lluita. Entenem que és un procés que tot i estar dirigit des de les institucions té un component social molt gran, uns valors que considerem positius com ara la llibertat, la democràcia, la integració i a part també creiem que és un bona oportunitat per dur a terme aquesta ruptura amb el règim del 78 i una oportunitat per les classes populars per apoderar-se i crear el poder popular.

Nosaltres uns mesos abans ja sabíem que podíem tirar cap a aquesta banda però no sabíem les conseqüències que tindria. Fèiem aquesta aposta de manera bastant passiva i no teníem cap grup que treballés el tema. Això canvia bastant a partir del 20 de setembre quan comencen a haver-hi les primeres detencions, quan hi ha el registre a la seu de la CUP, i llavors nosaltres decidim començar a treballar el tema d'una manera més activa. Apostem per dues coses: per crear un grup de treball que vagi només en aquesta direcció i d'altra banda també veiem molt clar que cal donar suport i crear des dels barris CDRs on no hi siguin o tinguin poca activitat. Hi apostem de manera activa però també humil tenint en compte que Embat no és una organització molt gran i que la nostra influència és bastant petita. Entenem que hem d'anar a remolc del que diguin les majories en aquell moment. Tot i això creiem que l'1 d'octubre creiem que hi ha un desbordament i una participació massiva que sobrepassa les organitzacions perquè hi ha molta gent que va a votar que en unes eleccions ni tan sols hagués votat o que simplement es veia molt contrariada a participar del referèndum, decideix participar.

Ens adaptem al discurs majoritari: ser totalment pacífics i demostrar que el nostre objectiu és votar.

El que no volem és generar una dicotomia entre violència i noviolència perquè al final són conceptes que muten. També hi ha un cicle de lluites, des d'abans del 15M, en el que s'apostava per la noviolència de manera dogmàtica. A nosaltres ens interessa que aquesta noviolència traspassi certs límits perquè al final hi ha una part de la noviolència que genera inacció. Per exemple és clar amb els grups feixistes. És important començar a parlar d'autodefensa com a forma legítima no per exercir la violència sinó per defensar la teva vida davant de coses que et puguin passar a tu.

La noviolència també aquesta part activa. No aposta per la passivitat.

Crec qui hi ha dificultats alhora d'entendre el terme. En alguns casos m'ha donat la sensació que es donava més importància a la imatge que no a la seguretat de les persones i això em generava molts dubtes sobre l'estratègia.

Però adoptar aquesta posició i participar no implica deixar-se absorbir per la institució?

La nostra participació parteix totalment des de la base perquè entenem que hi ha un moviment institucional i un altre de base. El que nosaltres volem canviar és sobretot quina presència hi ha de discurs anticapitalista en el sí del moviment independentista, però per fer això primer has d'empatitzar amb les persones. El que no fem és negar el nostre discurs però en cap moment intentem imposar-lo a la resta de la gent perquè entenem que no tenim capacitat ni ganes de fer això.

A Embat també entenem que estem en un moment d'acumulació de forces d'aquest moviment popular que s'ha de crear i alhora que no és un procés revolucionari i per tant entem que hem de cedir en certes coses perquè sinó sempre estarem en la posició de no participar.

És la primera vegada que l'organització acorda que ha de participar d'un acte electoral?

Som una organització petita però també som molt estratègics i tenim una història llibertària i anarcosindicalista darrere i sentim que moltes vegades s'ha tirat del dogma de no participar partint d'unes bases i un biaix històric que no és real. La història ens mostra que hi ha experiències a molts llocs del món en les quals els anarquistes sí que han participat d'aquestes qüestions. El tema és si estratègicament ens serveix o no. Òbviament volem unes institucions diferents i més democràtiques però no tenim una capacitat de convocatòria tan gran com per poder-hi influir.

L'1 d'octubre veiem perfils paradigmàtics del capitalisme que la nit abans han estat dormint en un col·legi, han estat ocupant i duent a terme una acció que fins llavors havien rebutjat i criminalitzat i que potser ara també hi estan en contra. Tot això va ser bastant espontani. Creus que era una traducció de el fi justifica els mitjans per la independència o hi està havent un canvi de mentalitat?

Entenem que hi ha dos discursos diferenciats i per una banda tenim el discurs de l'"Espanya ens roba" i el nou país com una cosa molt etèria i els propis líders del moment, Cuixart i Sánchez, representen una mica aquesta classe mitjana. D'altra banda hi ha una part conformada per la CUP i altres col·lectius de l'Esquerra Independentista i a nosaltres ens interessava tirar

més cap aquesta banda perquè creiem que no tenia cap sentit crear un estat si darrere no hi havia una vessant més social. La creació dels CDRs i la pròpia conjunció d'aquests espais ja donava bastant de peu a que passés tot això perquè els espais són bastant autònoms i reuneixen a un biaix de gent que té maneres de fer molt diferents.

Per mi el més impactant va ser trobar-me amb gent de PDeCat, ANC o Òmnium amb qui mai havia coincidit i en moltes coses estàvem d'acord. Aquesta diversitat de reunió és també el que dóna la força del que creiem que és popular i les seves dinàmiques fan que es comencin a erosionar els lideratges i la influència de les classes populars és molt més gran i al mateix temps el fet de compartir espai amb gent que ja estava en moviments socials fa que tota aquesta gent s'impregni de totes aquestes idees.

L'1 d'octubre a tancat o ha obert una etapa?

Evidentment n'ha obert una amb una organització popular que abans no existia i aquesta en els últims mesos ha anat virant cap a una part molt més social. També molta gent implicada en l'IO, tot i les contradiccions de compartir espais amb partits com Convergència, ha estat la que ha decidit participar del CDR del seu barri i han estat les qui ho han tirat endavant.

En aquest sentit, creus que el fet noviolent ha donat legitimitat a aquesta transformació?

Existia un mantra que deia que érem noviolent i per tant actuem d'aquesta manera. Socialment s'entén molt que s'ha de tenir aquesta postura i és molt difícil rebatre-la fins i tot des del punt de vista teòric. No crec que tothom hagi estat d'acord en el fet d'aixecar les mans i rebre però nohi hagut cap alternativa perquè mai hi ha hagut un debat obert sobre això. El temps també ha fet que la paraula noviolència mutés cap altres coses.

8.6 Entrevista a Genís Vives, militant d'Arran i membre de la comissió de relacions polítiques

Com plantegeu l'1 d'octubre tenint en compte que va acabar sent una mobilització no violenta i Arran en molts casos és partidària de l'acció directa.

En cap moment Arran ha renunciat a l'acció directa perquè l'acció directa té moltes cares i al final el dia 1 d'octubre també és acció directa amb el poble al carrer garantint que es faci el referèndum. Potser no és el grau d'acció directa que normalment utilitzem les accions revolucionaries, ja que es planteja més una acció directa en clau d'autodefensa que no pas com a contundència. Però més acció directa que el poble mobilitzat posant les urnes i garantint el referèndum no crec que n'hi hagi. No hi ha més acció directa que el poble autoorganitzat. Partint d'aquesta base crec que s'ha d'analitzar la teva realitat material i la conjuntura ens porta a que l'estratègia independentista sigui una estratègia no violenta.

Molts cops cert independentisme fa una apologia al pacifisme no com a mitjà sinó com a finalitat. Crec recordar que Òmnium enviava missatges dient: "El pacifisme és la nostra primera victòria". Realment l'estratègia no violenta que té el moviment popular independentista és no violenta en tant que en el marc d'una estratègia violenta seria impossible guanyar contra l'estat espanyol. Si l'estratègia violenta fos més efectiva que la no violenta perquè tenim les eines i som capaços de fer-ho efectiu, crec que s'hagués tirat pel dret no des d'Arran o l'Esquerra Independentista sinó des del poble autoorganitzat. Això no obstant, estem en una conjuntura on el poble autoorganitzat és impossible que utilitzi uns mitjans que van més enllà de mètodes no violent o de resistència no violenta activa. Això et porta a fer la reflexió que cal que la reflexió política que fem en el marc d'aquest procés sigui no violenta. Però que sigui no violenta no vol dir que banda l'autodefensa o qualsevol altra estratègia que en qualsevol altre moment ens pot ser profitosa.

Tot i això sobta que en cap moment hi hagués cap acció violenta per part dels votants més enllà del que cadascú pensés.

Crec que la clau de tot això és que el referèndum va ser autoorganitzat dins dels CDRs i allí tothom hi podia dir la seva i al final tot es consensuava en assemblea i podent-hi estar d'acord o no al final s'acabava fent el que havia decidit l'assemblea del CDR. Crec que com que els CDR tenien molt clar l'estratègia era de no violència tothom al final va acabar seguint aquesta estratègia. Per exemple, hi havia gent que els entorns llibertaris decidissin fer un pas més i no es quedessin dins de l'estratègia no violenta del moviment independentista. Tothom va tancar

files perquè entenia que en aquells moments el més estratègic era optar per la noviolència i tant les companyes llibertàries, com companyes de l'EI com companyes que venien d'una tradició que no es basa en la pràctica del pacifisme de per sí, tothom va analitzar que el context era més propici si hi havia no violència perquè davant de tot el desplegament policial que hi havia, respondre l'únic que podia fer és que hi haguessin encara més persones ferides i el resultat hagués estat encara molt pitjor. Al final la policia rep instruccions i en un moment donat podria haver rebut una instrucció d'intensificar l'atac contra les persones.

Com a organització de base no és contradictori seguir un procés que ha estat pilotat des de les institucions?

És molt important que l'EI sigui a tots els fronts de lluita i que sigui a les institucions és important però no és l'acció política més important que ha de fer l'EI. Per això des de l'organització creiem que en els darrers mesos s'ha institucionalitzat massa el procés. El procés va néixer als carrers i els moments en els quals s'ha tirat més endavant ha estat quan el carrer s'ha mobilitzat i ha estat una derrota deixar en mans de les institucions tot allò que ha sabut bastir el poble. En aquests moments el poble s'ha desmobilitzat perquè les institucions han propiciat que el poble es desmobilitzés.

La genuïtat de l'1 va ser, en part, la pluralitat de raons de la gent a l'hora d'anar a votar.

Realment va ser la màxima expressió d'autoorganització popular i d'unitat popular. Va ser el poble en el seu conjunt i es va remarcar molt la frase del PSUC d'Un sol poble perquè vam ser un sol poble. Davant la repressió i l'intentar impedir que el poble votés, la màxima expressió de la sobirania popular, aquest fet va servir molt perquè la gent apartés les seves diferències tan estratègiques com de vot.

Com justificaries que l'10 va ser un dia de mobilització no violenta?

Crec que l'1 d'octubre va ser un dia de mobilització no violenta per part de la gent que anava a votar. Qui va iniciar la violència i va pegar la gent va ser la policia i en qualsevol cas qualsevol mostra posterior que hi hagués era una mostra d'autodefensa contra un policia desfermada, violenta que es disposava a entrar en un col·legi on la gent estava simplement votant. Si hi ha d'haver un acte que pot ser violent però que al final és autodefensa per intentar que no t'obrin el cap, està legitimat.